

DELAZ TETTEL

6.11-13

Ze sovětského tisku

**OBRAZ PŘÍTELE
OBRAZ ДРУГА**

srpen - říjen 1989

č.11 - 13

IZVĚSTIJA

• srpnevých událostech
roku 1968

(str.1 až 26)

IZVĚSTIJA 19. srpna 1989 č. 232

Leonid Šinkarjov :

Stránky historie

"BYLO TO V PRAZE"

Tri interview s politikem, vojenským velitelem a vojákem o tom, co se stalo 21. srpna 1968 v Praze.

Ú v o d e m

Probuzená touha po spravedlnosti, která se už dotkla mnohých stránek historie SSSR, stále ještě obchází mlčením ráno 21. srpna roku 1968, kdy vojska pěti členských zemí Varšavské smlouvy vstoupila na území ČSSR. Hodnocení vlastní minulosti přísluší Čechům a Slovákům. My chceme pouze pohlédnout na minulost očima našich rodáků, kteří se účastnili těchto událostí. Ve své době neměli možnost se vyspovídat, takže do dneška neporušili slib mlčení, který si od nich vyžádal administrativní systém. Nastoupila však doba překonání němoty. Jak se ukázalo, byl jsem první, kdo se ptal svých spolubesedníků na dny, které už není možno vrátit a prožít jinak, avšak je možno zanést a je do kolektivní zkušenosti. Lidé, se kterými jsem mluvil, jsou všichni stejně srdčenliví, takže nemohli a možná se ani nechtěli přetvařovat a otáčet se tak, jak vítr fouká. Proto tyto rozhovory dávají i jistou představu o spektru názorů, které dnes existují ve společnosti.

K. F. M a z u t o v

(v roce 1968 člen politbyra ÚV KSSS, první náměstek předsedy Rady ministrů SSSR)

- Kirile Trofimoviči, jaké okolnosti mezinárodní situace přinutily politické vedení v čele s Brežněvem, aby se v srpnu 1968 odvažilo přivést vojska do bratrské země?
- Těžko to můžeme pochopit, jestliže se budeme dívat na minulost dnešními očima, aniž bychom se hlouběji vpravili do jiné historické situace. Vrcholil proces, který dnes nazýváme "studená válka". Zostřovaly se vztahy mezi NSR a NDR a stavba berlínské zdi vyvolala na Západě skutečnou hysterii. Vážně byly rozbouřeny i karibskou krizí. Vkládali jsme naděje do setkání s prezidentem USA, ale překazil je diverzní let Fauerse. Dozvěděli jsme se o plánech jistých kruhů, které chtěly vyprovokovat jaderný útok

na SSSR. Měli jsme možnost odpovědět a postrašit nepřítele, ale copak jsme disponovali takovým množstvím jako oni?

Ve snaze rozložit socialistické společenství se Západ soustředil na Československo. Byla to země ve středu Evropy, s bohatými ekonomickými a kulturními tradicemi, která patřila k deseti nejvyvinutějším státům. Ti, kdo si přáli zesílit napětí, se měli oč opřít. V zemi rostla nespokojenost s tím, jak se přejímal sovětský model rozvoje. Mechanické kopírování sovětského systému prohlubovalo nevyváženost hospodářství. Diskuse o obětech represí 40. a 50.let jako důsledku stalinismu se rovněž tak či onak dotýkaly SSSR. Protivníci nového zřízení uváděli všechny deformace do souvislosti s tím, že ČSSR spolupracuje s naší zemí. Opozice otevřeně hlásala protisovětská a protisocialistická hesla.

Sovětské vedení se zneklidněním sledovalo, jak v Československu roste aktivita pravicových sil. Sdělovací prostředky se Ústřednímu výboru vymkly z rukou. To nejednou konstatovali tehdejší českoslovenští představitelé. V obtížné mezinárodní situaci jsme měli jediné přání:semknout se, zabránit válce a zůstat všichni naživu. Zcela neočekávaná byla pro nás zřejmá narážka ministra zahraničí ČSSR, že Československo chce vystoupit z Varšavské smlouvy. V tu dobu se otevírá hranice mezi ČSSR na straně jedné a NSR i Rakouskem na straně druhé. Sudetští Němci a jejich bojůvky začaly pronikat do země. Když Kosygin, který byl na léčení v Karlových Varech, pozoroval jejich řádění ve městě, přerušil léčení a vrátil se do Moskvy. Jako bezprostřední pozorovatel potvrdil nebezpečí toho, co se odehrává.

Poté, když vedení ČSSR odmítlo dostavit se do Varšavy na jednání s vedoucími představiteli bratrských zemí, podařilo se dojednat schůzku politbyra ÚV KSSS a předsednictva ÚV KSČ v Čierné nad Tisou. Setkání bylo obtížné. Na všechny naše argumenty československá delegace odpovídala, že se nemáme čeho obávat. Rozešli jsme se chladně. Ve vlaku do Moskvy nikdo nespal. Co dělat?

Podle výsledků schůzky jsme napsali zápis pro představitele bratrských stran. Tě stále telefonovali a navrhovali řešení. Na nejtvrdějším postupu trvali Ulbricht a Gomulka. Nehledě na nuance

byl všeobecný postoj jednotný: je nutno zasáhnout. Těžko jsme si mohli představit, že se u našich hranic objeví buržoazní parlamentní republika, zaplavená Němci z NSR a hned za nimi Američany. To vůbec neodpovídalo zájmům Varšavské smlouvy.

Poslední týden před vstupem vojsk členové politbyra téměř nespali a neodjížděli domů: podle sdělení se v Československu očekával kontrarevoluční převrat. Pobaltský a Běloruský vojenský okruh byly uvedeny do stavu bojové pohotovosti číslo jedna. V noci z 20. na 21. srpna bylo znovu svoláno zasedání. Brežněv rozhodl: "Do Československa vyšleme vojska..."

Všichni jsme si ulehčeně oddechli: konečně je jasné, co budeme dělat. Brežněv dodal: "Je třeba vyslat do Prahy jednoho z nás. Vojáci tam mohou natropit čert ví co ... Ať letí Mazurov." Brežněv zřejmě počítal s tím, že mám zkušenosti z Vlastenecké války a dobré styky s armádou. Pro mne to byl zcela nečekaný obrat událostí. Odjel jsem domů, vzbudil jsem ženu a řekl jsem jí, že neodkladně odjíždím do Kirgizie. Ve tři hodiny v noci letadlo startovalo do Prahy.

Dlouho jsme kroužili nad pražským letištěm, protože jsme čekali, až sovětsí a bulharští výsadkáři uvolní přistávací plochu.

Když jsem jel ranní Prahou - asi v pět hodin - ve městě už byly tanky a ve vzduchu bylo cítit zápach jejich výfukových plynů. Sám jsem tankista, měl jsem pocit, že nastala válka. Z paměti mi vyvstala slova, kterými mne provázeli členové politbyra: "Dělej všechno, aby ses vyhnul občanské válce."

- Od našich soudruhů, kteří se v ty dny ocitli v Praze, jsem slyšel, že všechna moc byla tehdy soustředěna v rukách generála Trofimova...
- To bylo moje nové jméno. Chodil jsem v uniformě plukovníka (což byla moje armádní hodnost), ale jako "generál Trofimov" jsem dával pokyny našim vojákům a civilistům. Spolu s pobočníkem jsem jezdil v džípu po Praze, k hutníkům do Kladna, do zemědělských okresů. Několikrát za den jsem mluvil s Brežněvem a Kosyginem, kteří mi dávali rady. Hlavním úkolem bylo zabránit našim vojákům ve střelbě. Víte, obdivoval jsem se jejich trpělivosti

a tomu, jak dovedli zachovat klid, když výrostci, kteří dělali výtržnosti na náměstích, je uráželi a házeli na ně, co jim přišlo do ruky...

Za těch sedm dní, co jsem byl v Praze, jsem spal jen půldruhé hodiny denně. V noci se ve městě střílelo, podniky a obchody se zavíraly a lidé zůstávali bez potravin. Velitele 20. divize jsme jmenovali velitelem Prahy. Řekl jsem mu: "Dělej, co umíš, vytáhni třeba prodavače z postele, ale ať jsou obchody otevřeny a ať se v nich prodává, aby lidé nehladověli."

27. srpna jsem se vrátil do Moskvy. Brežněv byl ve stavu euforie: "Sláva bohu, všechno skončilo..." Měl na mysli to, že se podařilo odvrátit bojová střetnutí. Já jsem však věděl, že zdaleka ne všechno skončilo. Když jsem přijel domů, řekl jsem ženě: "Nejdůležitější je, že jsem se vrátil a že jsem před svým návratem nepochoval ani jednoho Čecha."

Chcete se asi zeptat, zda bych dnes souhlasil s tím, abych řídil podobnou operaci? Ne! V žádném případě. Ale v konkrétní situaci srpna 1968 jsem jednal podle svého přesvědčení a kdyby se dnes situace opakovala, choval bych se stejně.

I. G. P a v l o v s k i j :

(v roce 1968 velitel spojeneckých vojsk, která vstoupila do ČSSR, náměstek ministra obrany SSSR, armádní generál)

- Ivane Grigorjeviči, myslím, že není lehké řídit tak nezvyklou operaci, prováděnou na území bratrské země...
- Rozkaz jsem dostal 16. nebo 17. srpna, tři nebo čtyři dny před operací. Zpočátku se uvažovalo o tom, že v čele spojeneckých vojsk bude stát maršál Jakubovskij. Ten organizoval všechnu praktickou přípravu. Ale najednou mne k sobě povolal ministr obrany Grečko: "Budeš velitelem jednotek, které vstoupí do Československa."

Vyletěl jsem do Legnice (na území Polska) do štábu Severní skupiny vojsk. Tam jsem zastihl Jakubovského. Ukázal mi na mapě rozložení divizí a směr jejich pohybu. Začátek byl stanoven na 1 hodinu v noci na 21. srpna. Grečko mne upozornil: "Rozkaz dostaneš z Moskvy a tvoje věc je ho splnit."

V určenou hodinu se vojska hnula. Znovu však telefonuje Grečko: "Teď jsem mluvil s Džúrem (min.nár.obrany ČSSR) a varoval jsem ho, aby Češi - nedej bože - nezačali po nás střílet, protože by to mohlo špatně skončit. Požádal jsem ho, aby dal československým jednotkám rozkaz, aby zůstaly na místě, nestřílely a nekladly odpor."

Asi za hodinu poté, když vojska už byla v pohybu, zase telefonuje Grečko: "Jak to vypadá?" Podal jsem hlášení, kde se která divize nachází. Někde lidé vybíhali na silnice a dělali zátarasy. Naše vojska však obcházela překážky... Grečko mne požádal, abych neopouštěl velitelské stanoviště bez jeho dovolení. A najednou znovu zvoní telefon: "Proč jsi ještě na místě? Okamžitě leť do Prahy!"

Přiletěli jsme nad Prahu, dvakrát nebo třikrát jsme nad ní zakroužili - ale nevidíme ani jednoho člověka, ani jedno letadlo, ve sluchátku neslyšíme žádný hlas. Přistáli jsme tedy... Čekal na mne generálporučík Jamščikov a s ním jsem pak jel do generálního štábu k Džúrovi. Hned jsme se dohodli, že nikde nesmí docházet ke rvačkám mezi našimi a českými vojáky, protože jsme nepřišli s jakýmsi úkolem, abychom okupovali Československo. Pouze jsme sem přivedli vojska - a to je vše. Co bude dál - to ať řeší politické vedení.

Zůstali jsme v budově generálního štábu a tam jsme spali na židlích a na zemi. Dali mi místnost, kde jsem měl své telefony a radisty. Rozkazy dával Mazurov.

V sovětském velvyslanectví mi poradili, abych se setkal s prezidentem Ludvíkem Svobodou. Vzal jsem s sebou maďarského, našeho a polského generála ... Řekl jsem: "Soudruhu prezidente, je vám známo, že do Československa přišla vojska členských zemí Varšavské smlouvy. Přišel jsem podat hlášení o této věci. Jelikož vy i já jsme armádní generálové, jistě chápete, že nás k tomu přinutila situace." Odpověděl mi: "Chápu..."

Prezident hovořil rusky. Byl totiž v SSSR, kde velel československému praporu, pak ho doplnil na brigádu a nakonec na armádní sbor a v květnu 1945 přišel s touto jednotkou do Prahy. Zeptal jsem se ho, jestli má požadavky na naše vojska. Řekl, že

zvláštní požadavky nemá. V noci však prý dochází ke střelbě z automatů a to není v pořádku. Já sám jsem nepozoroval, že by se střílelo. Je však možné, že někde docházelo ke střelbě z chuligánských pohnutek, aby někdo někoho postrašil. Svolal jsem velitele a jakoukoli noční střelbu jsem zakázal.

Do Prahy odjel Kosygin, aby předložil k podpisu smlouvu. Na něho se obrátil bývalý člen prezidia ÚV KSČ Smrkovský: naše vojska prý postřílela všechnu divokou zvěř, honí bažanty a jeleny... Kosygin se podíval na mne a já říkám: "To se nestalo. Nemohu se sice zaručit, že někdo nezastřelil nějakého ptáka, protože vojska byla umístěna v lesích a kolem nich. Ale že bychom pořádali hony - to není pravda. Hned zpočátku jsme uzavřeli smlouvy s místními úřady o dodávce zeleniny a ovoce a všechno ostatní jsme dováželi."

- Kolik našich tanků bylo v Československu?
- Asi pět set. Abych byl přesný, neřekl bych, že vztah obyvatelstva k nám byl přátelský. Nehledě na to, že naše armáda osvobodila Prahu, že jsme spolu s českými vojsky bojovali proti hitlerovcům, každý Čech se na nás mohl oprávněně rozhořčit. Proč jsme tam přišli? Z letadla jsme rozhazovali letáky a vysvětlovali jsme, že jsme přišli s mírovými úmysly. Ale jistě sám chápete, jestliže je člověk nezvaný host, který k vám přijde do domu a začne vám tam rozkazovat, moc se vám to líbit nebude.
- Za dvě desítky let jste změnil hodnocení srpnových událostí roku 1968?
- Víte, vzpomínám si na inscenaci Ivana Hrozného v Malém divadle. K carovi přišel jeden mnich a začal mu dokazovat, že car se chová krutě ke svým nepřátelům. Car vstal z trůnu a říká: sedni si na mé místo a vládni. Jsem zvědav, jak budeš jednat ty ... Teď jsme zvyklí všechno křikovat. Všechno bylo špatné! Ale kdybychom otázku posoudili v souvislosti s vojenskopolitickou situací, která reálně existovala, co pak? Promiňte, ale já mám své přesvědčení. Mé názory se nemění.

V. V. N ě f e d o v

(v roce 1968 svobodník 7.gardové výsadkářské divize. Pracuje jako mistr ve Vnukovském závodě na ohnivzdorné materiály)

- Valeriji Vladimiroviči, byli jste mezi prvními výsadkáři, kteří byli vysazeni 21.srpna ráno v Praze.
- Bylo mi devatenáct let. V našem pluku bylo kolem dvaceti vrstevníků z města Odincova Moskevské oblasti. Náš pluk byl vzorný a rota tím spíš. Hodně nás proháněli: stříleli jsme, házeli nožem, skákali s padákem. Trénovali jsme rychlé obsazení nástupního prostoru protivníka a zneškodnění jeho raketové techniky. Učili nás zacházet s novou technikou: výsadkář musel umět jezdit autem, v tanku atd.

O událostech v ČSSR jsme se dozvěděli na politickém školení. Slyšeli jsme, že extremisté se chtějí chopit moci a odtrhnout republiku od socialistického tábora a nastolit kapitalismus. Zpočátku jsme netušili, že s tím budeme mít něco společného, ale počátkem srpna byl poplach, naložili nás na auta a poslali na letiště. V Československu se prý aktivizovaly pravicové elementy. Musíme poskytnout pomoc bratrskému národu.

Tehdy jsme ještě nevyletěli, ale postavili jsme stanový tábor nedaleko letiště. Uběhly dva týdny. Asi čtyři dny před odletem jsme dostali náboje, kolik kdo mohl unést. Přidělili nám dokonce protiplynové masky. Prý nevíme, co nás čeká, až přistaneme. Už je otevřena hranice mezi NSR a Československem a my musíme předstihnout Němce v jejich vpádu.

Nastoupil 20.srpen 1968. Velitel roty (poručík Dorochin) vydal rozkaz: ve čtyři hodiny je odlet. Ulehli jsme k odpočinku, ale trápila nás neznámá budoucnost. Nebáli jsme se, ale pociťovali jsme napětí jako před prvním seskokem. Sotva jsme zdřímli, už nás vzbudil poplach: na sebrání věcí jsme měli půl hodiny. Spěchali jsme tak, že jsme ani nesklízeli stany, ale nechávali je v lese. Takové nasedání do letadla jsem nikdy neviděl. Obvykle nás před nasedáním třikrát kontrolovali: jak na nás sedí padák, jak máme zajištěnou zbraň. Každý si bral padák, který sám skládal. Ale tentokrát jsme tak pospíchali, že každý vzal padák, který mu zrovna padl do ruky, a utíkal k letadlu. Rotný

nám to vysvětlil tak, že rozvědka zjistila, že vojska NSR se chystají přejít československou hranici ve čtyři hodiny ráno. Proto naše vojsko muselo změnit dobu odletu.

Před námi vylétěla rota rozvědků, aby vzala pod kontrolu komunikace letiště v Praze. Sotva se naše letadlo dotklo přistávací plochy, už jsme skákali otevřeným otvorem na beton a vrhli jsme se pryč, abychom nepřekáželi v přistávání dalším letadlům, která přistála po nás. Nad Prahou neumlkal řev motorů. Rotný nám dal za úkol zaujmout postavení podél silnice z letiště do Prahy. Byli jsme varováni, že československá tanková armáda tudy projela na cvičení do Tater, ale mohlo by se stát, že někdo z pravicových elementů může obrátit tanky proti nám. V tu dobu se už přibližovaly tanky od NDR. Abychom si je nespletli s československými, naše tanky byly označeny bílými trojúhelníky nebo kruhy. Leželi jsme v zákopech, zbraně připraveny k výstřelu ... Asi ve čtyři hodiny ráno nás oslepila světla první kolony našich tanků, která se valila kolem.

Už svítalo, když rotný dal rozkaz, abychom se vydali směrem ke středu města. Vyšli jsme na cestu a zastavovali jsme nákladní automobily. Když český šofér souhlasil s tím, že nás svezde, vedle něj se posadil náš důstojník a vojáci naskákali na korby. Jestliže český šofér odmítl - a takoví se taky vyskytli - sami jsme si sedli za volant a uháněli jsme po silnici. Rota měla za úkol chránit generální štáb a také budovu sovětského konzulátu. Obklopila nás sympatická česká děvčata ve vojenské uniformě. "U nás je všechno v pořádku, proč jste sem přišli?", ptala se nás.

- Stávalo se, že jste si sami kladli tuto otázku?
- Stávalo. Ovšem ne první den, ale později, když jsme se rozhlédli. Lidé ve městech i na vesnicích byli dobře oblečení, podél cest rostly jabloně a hrušky a nikoho ani nenapadlo, aby si utrhl z cizího, na ulicích bylo čisto, nikde žádné smetí - a ne jako u nás v Odincovu. Jestliže opomineme jednotlivé české hochy, kteří provokovali rvačky, obyvatelé se chovali klidně a důstojně. Přicházelo k nám mnoho lidí, kteří vyprávěli o sobě a

necháпали, proč jsme zde, protože oni se přece sami dokáží vy-
pořádat se svými problémy.

Viděl jsem, s jakou bolestí a s jakým vztahem k nám se
na nás obraceli lidé, kteří by mohli být našimi matkami a otci,
a jak s námi hovořili naši čeští vrstevníci. Měli jsme v hlavě
zmatek a styděli jsme se. Praho, promiň ...

Jeden chlapec z roty, narozený na Ukrajině, se seznámil
s českým děvčetem. Byla milá, měla zastřiženou ofinku a bylo
jí asi devatenáct. Často přicházela do našeho ležení. Oba se
spolu tak spřátelili, že se chtěli vzít. Chlapec se obrátil
se žádostí na velitele. Spolu pak zašli na konzulát. Pak však
přišel rozkaz, že výsadbkář má okamžitě být přeložen do SSSR.
Slyšel jsem, že když se vrátil zpět k jednotce, chtěl spáchat
sebevraždu. Tehdy jsme si ani nedovedli představit, že po dvou
desetiletích se v našem životě všechno tak změní.

x x x

Českoslovenští a sovětsí historikové se jistě zorientují
ve značně složitých a protikladných srpnových událostech roku
1968. Znovu zdůrazňujeme, že hodnotit československé dějiny je
výhradní právo národů ČSSR. Události se dotýkaly zájmů politic-
kých stran, zásad spolupráce bratrských zemí, problémů jejich
kolektivní bezpečnosti a práva národů na samostatnou volbu svého
osudu. Lekce těch krizových let nám dodávají větší jistotu při
chránění výtěžků nového politického myšlení. Toto myšlení se staví
proti kabinetnímu řešení problémů světové politiky, kdy se jí ne-
zúčastnily lidové masy, které však platily největší cenu za všech-
ny obtíže. Minulost se už nesmí opakovat.

IZVĚSTIJA 15.září 1989

O H L A S Y na článek

"BYLO TO V PRAZE"

Úvodem: V Izvěstijích č.232 z 19.srpna 1989 bylo zveřejněno interview se třemi účastníky srpnových událostí roku 1968, k nimž se v dopisech vrací mnoho čtenářů. Autoři dopisů sice různě hodnotí uplynulé události, ale přitom se snaží vyznat se v tom, **x** co se stalo, a také trvají na tom, aby toto "bílé místo" v historii naší země i v historii československo-sovětských vztahů bylo hodnoceno z pozic nového politického myšlení. Uveřejněné odezvy odráží charakter redakční pošty.

A. S t r o j k o v s k i j , inženýr, Leningrad

Publikace Izvěstijí je prvním víceméně objektivním zhodnocením událostí roku 1968. Dva interview poskytli politik a velitel vojsk, kteří měli blízko k bývalým představitelům moci, takže se přirozeně z ničeho nekají. Jinak se věci mají s bývalým svobodníkem Něfedovem, který jako devatenáctiletý výsadkář seskočil 21.srpna v Praze a který si teprve nyní učinil názor na to, o čem ho tehdy přesvědčovali: že tptiž má v bratrské zemi zachraňovat socialismus. Právě jeho názor na minulost znamená to nové, co umožňuje, abychom publikaci považovali za projev nového myšlení.

V onom roce mi rovněž bylo 19 let, studoval jsem večerní fakultu a pracoval jsem v závodě. Na reakci většiny lidí si pamatuji, jako by se to stalo dnes. Byli to jenom jednotlivci, kdo se v dobách stagnace nebáli odsoudit řešení politických problémů silou. O tyto násilné postupy se opíral mechanismus brežněvovského totalitárního režimu, který byl připraven potlačovat odlišné smýšlení nejen uvnitř země, ale i za jejími hranicemi.

Vážíme si prohlášení M.S.Gorbačova v OSN o právu každé země na samostatnou cestu rozvoje. Z toho vyplývá, že je věcí naší cti a úcty k sobě, abychom veřejně garantovali nepřipustnost podobných akcí, které se odehrály roku 1968.

Jiří S l á m a, vědecký pracovník Vědeckovýzkumného ústavu
Východní Evropy, Mnichov

Zcela souhlasím s názorem L.Šinkarjova o tom, že českoslovenští a sovětské historikové musí provést rozbor srpnových událostí roku 1968. V té době jsem přednášel na Vysoké škole ekonomické v Praze. Tehdy se podle názoru vládnoucích komunistických stran považoval za správný jen jeden jediný model socialismu. Československé vedení za podpory lidu začalo hledat nový model, který by byl ekonomicky efektivnější a měl novou demokratickou podobu. V podmínkách svobodné výměny názorů se tyto výzkumy rozšířily i na témata, která byla dříve zakázaná. Šlo mimo jiné o modifikaci forem vlastnictví, mající za cíl podporování individuální a kolektivní iniciativy. Šlo také o otázky samosprávy podniků, rozvoj pluralismu a demokracie v ekonomice, politickém systému atd. To vše bylo pro Brežněva a další vůdce komunistických stran opravdovým kacířstvím, které bylo hodnoceno jako ústup od socialismu, což z ~~hlediska~~ jejich hlediska ospravedlňovalo násilný vpád.

Historická analýza se ovšem nemůže omezit pouze na tehdejší situaci. Jenom srovnání s dalším vývojem ~~x~~ dovolí hlouběji pochopit smysl podobných akcí. Klíč k porozumění tehdejší událostem leží v hledání nových modelů, které nyní můžeme pozorovat v SSSR, Maďarsku, Polsku a dalších zemích. Úsilí o obnovu socialismu v Československu bylo tehdy násilně přerušeno a konzervativní trend v SSSR a dalších socialistických zemích tehdy zesílil. Všichni jsme ztratili 20 let a samo Československo ještě mnohem více.

E. M e d v ě d ě v, podplukovník v záloze, Oděsa

Já jako důstojník Sovětské armády a účastník událostí roku 1968 v Československu jsem už dávno pociťoval potřebu pohovořit si o tom, co mi leželo na srdci, ale zdržovala mne od toho vojenská povinnost plnit rozkazy, které nepřipouští vlastní názor na probíhající události. Publikace "Bylo to v Praze" znovu rozjitřila mé pocity... Velel jsem skupině, která 21.srpna vstoupila do Prahy s úkolem, aby obsadila Městský národní výbor (radnici).

Musím říci, že operace byla zorganizována uspěchaně a nikdo se nepostaral o zásobování vojáků a těch lidí, které jsme neznáme proč zadržovali několik dní v místnosti a nedovolovali jsme jim vrátit se domů k rodinám. Češi a Slováci projevovali sebeovládání a sebeúctu, což zesilovalo naše výčitky svědomí. Při rozhovorech s obyvatelstvem se vyjasňovalo, že tam probíhaly takové procesy demokratizace, jako nyní u nás. Když vzpomínám na ty dny, nemohu se zbavit pocitu hořkosti a studu ...

V. K r y l o v, penzista, válečný veterán, Voroněž

Dotkla se mne slova autora publikace L.Šinkarjova o tom, že "poučení těch krizových dní nám dodávají síly, abychom s ještě větším přesvědčením chránili výtobytky nového politického myšlení". O jaké výtobytky jde? To, co se dnes odehrává v řadě socialistických zemí, já osobně hodnotím jako úspěchy západních států a jejich politiky, která směřuje k rozkolísání svazku socialistických zemí. Opatření, která naše vedení dříve přijímalo k tomu, aby země RVHP a Varšavské smlouvy zůstaly v rámci tohoto svazku, mohly být sice dobré či špatné, ale v každém případě byly rozhodné. Nyní, jak se zdá, tuto starost nemáme. Ano, přestavba je nutná, ale vedení by nemělo ztrácet kontrolu nad probíhajícími procesy a v případě nutnosti je potřeba se vměšovat.

M. G o s t ě v, Saratov

Nemohu souhlasit s tvrzením v publikaci "Bylo to v Praze", že hodnocení událostí roku 1968 v Československu je výlučným právem národů ČSSR. Je samozřejmé, že Češi a Slováci vědí lépe než ostatní, co se u nich tehdy odehrávalo. Avšak hodnotit akce brežněvovského vedení a zaujmout postoj k vojenskému vpádu na území bratrské země - to je naše věc a neměli bychom s ní otálet. Píši o tom proto, že v roce 1945 jsem se brodil v Praze po kolena v květech. Jak bolestné pro mne bylo, že na těchže ulicích po našich synech házeli kamení, i když to nebyla jejich vina, že vtrhli do cizí země ... Už tehdy jsem odsoudil vpád.

■ Co naše propaganda? V roce 1968 nás přesvědčovala, že vstup vojsk do ČSSR je oprávněn proto, že jsme tím předstihli západoněmecká vojska, která byla připravena překročit hranici... V roce 1979 nás ubezpečovali, že při vstupu do Afghánistánu předbíháme Američany. Jak je to vše podobné!

Jiří H á j e k, bývalý ministr zahraničních věcí ČSSR, Praha

Nejen jménem svým, ale i jménem mnohých svých přátel bych chtěl vyjádřit vděčnost "Izvěstijím" za besedu se svobodníkem V. Něfedovem, z níž je patrné, že čestní sovětské lidi, i když se na základě rozkazu museli zúčastnit vojenského vpádu do Československa, si dokázali zachovat jak zdravý smysl pro realitu, tak i lidský vztah k lidu okupované země a respekt k jeho sebeúctě. Bývalý voják našel odvahu, aby řekl pravdu o té tragické události, která vyvolala nejhlubší odcizení mezi národy našich zemí během všech minulých století našich přátelských vztahů.

Pociťuji povinnost pozastavit se u slov K. Mazuřova: "Naprosto neočekávaná byla pro nás narážka ministra zahraničních věcí ČSSR o vystoupení Československa z Varšavské smlouvy". Z kontextu může vzniknout dojem, že tato "narážka" byla jednou z rozhodujících příčin pro zahájení největší vojenské operace v Evropě po II. světové válce. Ministrem zahraničí jsem byl v té době já sám. V této funkci jsem prováděl politiku, kterou stanovil akční program KSČ a vládní program. Jejich klíčovým momentem byla věrnost principům a závazkům, obsaženým ve spojeneckých smlouvách Československa a SSSR i ČSSR a dalších států Varšavské smlouvy.

Když jsem prováděl tuto politiku, považoval jsem za svou povinnost dokázat, že demokratická obroda socialismu v naší zemi, která probíhala v souladu s linií KSČ a měla podporu většiny obyvatelstva, nejen neoslabuje naši věrnost spojeneckým závazkům, ale naopak přispívá k tomu, že se stáváme nejaktivnějšími spojenci v boji za mír a spolupráci především v Evropě. Ve všech svých dokumentárně zaznamenaných vystoupeních a prohlášeních a také v tisku té doby nenacházím ani jedno slovo, které by třeba jen vzdáleně mohlo obsahovat "narážku" na vystoupení z Varšavské smlouvy.

Příčinou vpádu vojsk pěti států do Československa nebyla naše zahraniční politika nebo mezinárodní situace. Cílem vpádu bylo likvidovat reformy, které ve své koncepci a jednotlivých rysech v mnohém připomínaly to, co se nyní u vás provádí pod hlavičkou přestavby. Máte pravdu, jestliže říkáte, že hodnocení událostí roku 1968 musí být věcí československého lidu a jeho odborníků. Avšak na těchto událostech leží temný stín 21.srpna, který nám zabranuje, abychom u nás prováděli hodnocení minulých událostí a říkali pravdu. Tento stín tehdy nebyl vržen československým lidem. Pravdivé osvětlení událostí je v silách jen těch, jejichž předchůdci tehdy vrhli tento stín. Svobodník V.Něfedov vaší zásluhou ukázal, že jsou možné a nutné další kroky.

S pozdravem a přáním plného úspěchu
Vaší přestavbě

Jiří H á j e k, Praha

IZVĚSTIJA 12.10.1989

"VYSTOUPENÍ M.JAKEŠE"

Praha, 12.října, TASS: Na plénu ÚV KSČ, které se konalo v Praze, přednesl svůj referát generální tajemník strany M.Jakeš. Řekl, že situace v zemi je vcelku stabilní a politika strany má podporu lidu. Obyvatelstvo je však nespokojeno s tím, že přestavba ekonomiky do dnešního dne nepřinesla hmatatelné výsledky. Bez přestavby nelze rozvíjet socialistickou společnost. To však v žádném případě neznamena, že přenecháme pozice anti-socialistickým silám a že jim dovolíme, aby strana ztratila vliv na průběh událostí.

V minulém období, pokračoval M.Jakeš, opoziční skupiny za podpory jistých západních politických kruhů a sdělovacích prostředků podnikly řadu akcí, směřujících k destabilizaci socialismu v naší zemi, zeslabení role strany a diskreditaci její činnosti. Novým momentem je to, že dnes mají tyto skupiny podporu nejen na Západě, ale i u různých opozičních a legálních sil v některých socialistických zemích, zvláště v Polsku a Maďarsku. Určitý vliv mají i akce různých skupin v SSSR. Proti-socialistické síly byly objektivně podpořeny i prohlášením polského Sejmu, ÚV Maďarské socialistické dělnické strany a maďarského parlamentu k 21.srpnu roku 1968. Toto prohlášení jsme rozhodně odmítli.

Prioritní a životně důležité je pro naši zemi, jak podtrhl s.Jakeš, rozvoj všestranné spolupráce s SSSR. Přestavba v SSSR neprobíhá bez obtíží. Různé názory a jevy vyvolávají obavy u řadových členů a funkcionářů strany. Rozhodně si neklademe za cíl hodnotit situaci v socialistických zemích a komunistických stranách. Je to jejich věc. Na druhé straně je nutno dát členům strany a našim občanům nezbytnou informaci.

IZVĚSTIJA č.287 z 13.10.1989

Viktor Š e j n i s , doktor ekonomických věd

Svět a my

"SRPNOVÁ SKLIZEŇ"

Třemi krátkými interview o událostech, které se odehrály v noci na 21.srpna si Izvěstije v č.232 nakonec povšimly jednoho z nejvíce tabuizovaných témat, kterého se téměř nikde zatím nedotkl. O událostech nedávné minulosti hovořil vlivný politik, který se podílel na přijetí klíčových rozhodnutí a který pod cizím jménem disponoval vojsky, jež nečekaně vtrhla do hlavního města spřáteleného státu. Dále se k událostem vyjádřil vojenský velitel v záloze, "člověk, zachovávající si své přesvědčení" a neměnící své názory a nakonec bývalý voják, bezděčný účastník událostí. Ohlasy na publikaci, uveřejněné v č. 259, svědčí o tom, že se nelze vyhnout přehodnocení oněch událostí, jestliže chceme být čestní až do konce.

Srpen 1968 je nejen nejdůležitější mezník v nedávné minulosti Československa, ale měl mimořádný význam i pro SSSR. Jím byl dokončen obrat započatý v říjnu 1964 odstraněním Chruščova a jím se završilo přechodné období, kdy se sice každoročně zmenšovala, ale přece jen nadále trvala možnost alternativního rozvoje, opírající se o pozitivní prvky, které byly nahromaděny v postalinském desetiletí. Malý "říjnový převrat" ještě nevyloučil možnosti pokrokových změn v ekonomice, kultuře a oficiální ideologii.

Do roku 1968 se situace zásadně změnila. "Voluntarismus" a "subjektivismus", proti němuž vytáhli do boje protivníci chruščovovského kurzu, byl vytěsnán do příručního politického slovníku a začal rozhodný nástup proti "revizionizmu". Strach a tvrdost, s nimiž byl vypodobňován tento staronový nepřítel, by byly zcela nepochopitelné, kdyby byly pouze reakcí na tehdejší rozložení sil v naší zemi.

Když naše vedení plánovalo a uskutečnilo vpád do Československa, opíralo se o zásady, které obdržely název "Brežněvova doktrína". Pro tehdejší sovětské vedení a jeho nejbližší spojence tato doktrína znamenala jednak nesporné právo a dokonce po-

vinnost rozhodovat o tom, co odpovídá zájmům socialismu a co tyto zájmy ohrožuje, a jednak právo i povinnost hájit tyto zájmy v kterékoli zemi všemi dostupnými prostředky. Zájmy socialismu byly ztotožňovány s konzervací ekonomických, politických a ideologických struktur, které vznikly v SSSR za Stalina a s nevelkými modifikacemi byly zavedeny ve většině východoevropských zemí. Sama myšlenka hledání nových modelů socialismu, demokratizace a humanizace společenských vztahů, přejímající zkušenosti a úspěchy sociálního rozvoje na Západě, byla označena za škodlivou. Brežněv a jeho kolegové ve slezité a dlouhodobé politické hře pamautovali na další tah a tento tah byl úspěšný: v poměrně krátké době se společenská situace v ČSSR vrátila do původních kolejí a cena, kterou za to bylo nutno zaplatit, se zdála být nevelká. To bylo povzbuzující. Nastřádané zkušenosti bylo tedy možno využít ve vlastní zemi (a později šíře uplatnit v Afghánistánu).

Je pravda, že situace v SSSR byla v té době jiná: politický systém, vytvořený za Stalina, si zachoval obrovskou míru pevnosti a nezávislé společenské hnutí bylo v inkubačním stadiu. Avšak z toho byl učiněn velmi prostý závěr: konzervační a potlačovací mechanismy je třeba uvést do pohybu na plné obrátky co možná nejdříve.

"Pražské jaro" dostávalo impulzy ze dvou stran: reformy, odpovídající náladám společnosti, byly ohlášeny shora a okamžitě podchyceny zdola. Lidové hnutí se začalo rychle organizovat uvnitř i vně oficiálních struktur. Z toho tedy vycházela kontrarevoluční strategie. Stanovila si za cíl zadusit v zárodku každou nekontrolovanou společenskou aktivitu a energicky potlačit všechny reformy, které by mohly rozkolísat administrativně direktivní systém.

První obětí se stala ekonomika. Vždyť už i reforma v r.1965 byla provedena v okleštěné podobě. Každý v ní nacházel to, na čem měl zájem: řídicí hospodářské orgány - upevnění centralizovaného vedení a výkonné orgány - rozšíření práv podniků. Tato dvojakost teoreticky umožňovala, že v průběhu dvou - tří let ještě bylo možno volit protichůdné směry rozvoje. Po r.1968 byla otázka vyřešena jednoznačně: reforma, ve které byla spatřována analogie projektů O.Šika a dalších československých ekonomů, byla bezodkladně odvolána.

Zdravý názor, že trh je objektivní ekonomická realita a plán jako subjektivní vyjádření vůle musí z této reality vycházet, začaly vytlačovat ideoremy, podle nichž trh a zákon hodnoty jsou pouze nástroje plánu a ze všeho nejvíce je nutno se obávat snížení ekonomické úlohy státu. Podle těchto názorů v žádném případě nelze připustit, aby si podniky svobodně volily partnery, aby se rozvíjela konkurence, smluvní tvorba cen, obchodní úvěr atd. Všechno to, ^{co}si dnes v mnohem obtížnější sociálně ekonomické situaci razí cestu, bylo tehdy rozhodně zavrženo jako "ztráta předností socialismu".

Tyto propagandistické přestřelky se odehrávaly v rovině teoretické. V praktické rovině byl nový přístup k řízení hospodářství nahrazen staronovými ukazateli plánu a výkazů. Podniky ztrácely ta nepočtená práva, která jim byla předtím poskytnuta. Přitom však neobdržely ani stabilní perspektivní plány: jedněm podnikům stědrá ruka ministerstva poskytovala úlevy a jiným odebírala to, ~~se~~ vyrobily navíc. Neexistoval velkoobchod. Peníze, které figurovaly v účetnictví podniků, nic neznamenal v podmínkách přidělového hospodářství a direktivního rozdělování zdrojů. Periodicky se prováděla "regulace" cen, ale mechanismus jejich svévolné tvorby ~~x~~ zůstal nezměněn. Zisk, který zůstal k dispozici podnikům, se zmenšoval jako "oslí kůže". Hlavní stimul, kterým byl podle záměrů hospodářské reformy "volný přebytek", ministerstva odebírala podnikům ještě předtím, než se zjistilo, jestli je skutečně "volný". A konečně reforma se ani ve stadiu návrhu nepozvedla nad úroveň podniků. Na vyšších úrovních se prováděly jen administrativní machinace a úslužní političtí ekonomové si pospíšili s vysvětlením, že "vědecké administrativní metody řízení hospodářství jsou současně metodami ekonomickými". Podobné teoretické tlachy bujely tím více, čím prudčeji v každé další pětiletce pokračoval rozvrat ekonomiky.

Není se co divit, že když se v těchto podmínkách na nás sesypal zlatý déšť dolarů, získaných za prodej ropy (v letech 1976 - 1984 jsme za export energetických zdrojů obdrželi 176 miliard devizových rublů), toto bohatství bylo nenávratně prohodováno: nejenže jsme nevnegli vklady do mezinárodních bank

jako arabští monarchové, ale ani jsme neprovedli strukturální přestavbu hospodářství jako Indonésie. Kdybychom tak měli tyto prostředky nyní, kdy bychom je tolik potřebovali jako stabilizační faktor hluboké ekonomické reformy...

Chruščovova kritika "kultu osobnosti" nebyla v oblasti politiky ještě reformou, ale vytvářela k ní důležité předpoklady. Tento termín, který si ze všech různorodých sociálně ekonomických a politických stránek stalinizmu povšiml sice nejzrůdnějšího, ale přece jen povrchního a tudíž nejméně škodlivého projevu, odváděl ve skutečnosti pozornost od podstaty věci. Už za Chruščova a v prvních letech po jeho sesazení byly nejednou činěny pokusy, aby veřejné hodnocení našich dějin bylo pozastaveno u jisté dohodnuté hranice a aby se nerozvíjelo do hloubky, protože jinak by nutně vedlo ke kritice politického systému a návrhům na jeho reformu. Dílčí otázka hodnocení osobnosti Stalina a jeho historické role znovu a znovu směřovala k ústřednímu problému - k diskusi o legitimitě stalinského dědictví a co víc - k úvahám o vztazích mezi stalinizmem, socialismem a potřebami soudobého vývoje.

Zmizení magické aureoly, která ozařovala symboly, mohlo rychle vést ke ztrátě kontroly nad ideologií, ke zhroucení okázalé jednoty názorů a k ideologickému a posléze i politickému pluralismu. Z toho důvodu - a ne tedy pouze kvůli osobním sympatiím nových představitelů - bylo nutno vrátit staré bohy včetně generalissima na jejich uprázdněné piedestaly a historické uvědomění společnosti navrátit k výchozímu bodu.

Po dlouhé přestávce se Stalin opět začal objevovat na stránkách pamětí a v beletrii i divadelních hrách a filmech (počínaje několikadílným filmem "Osvobození" a konče populárním seriálem "17 zastavení jara") jako přísný, ale spravedlivý vládce, jako vynikající vojevůdce a předvídavý diplomat. Jak napsal básník, "tisíce spoluobčanů, ušlapaných na jeho pohřbu v březnu 1953, mu neuvily nadarmo smuteční věnec". Zmínky o "kultu" se stále častěji vypouštěly z publikací, zločiny byly stále častěji označovány za přehmaty a pro přehmaty se nacházelo stále více polehčujících okolností. V člancích, které byly napsány k výročí po-

pravy stranických představitelů, se přestaly udávat důvody úmrtí. Rehabilitace byly zastaveny a v některých případech (např. u F. Ras-
kolnikova) byly "vzaty zpět". Spolu se Stalinem začali být ospra-
vedlňováni i Ždanov a Ščerbakov a město ~~xx~~ Lugansk bylo v r. 1970
znovu přejmenováno na Verošilov.

"Kult osobnosti" nebyl sice v celém rozsahu obnoven, ale
tento úkol si sotva někdo z vedoucích představitelů vytkl. Přitom
však stalinský mythus trval a zachvacoval především dorůstající
pokolení, protože bylo znemožněno veřejně hodnotit naši minulost
a protože se všem zajídala licoměrnost oficiální propagandy, která
záměrně dosazovala do heroických období války a revoluce nové
vůdce.

Ideologické kampaně, které následovaly jedna za druhou, nemá-
lo přispěly k dezorientaci a demoralizaci společnosti, když do
vědomí lidí podsouvaly na jedné straně zkreslený obraz minulosti,
kult síly, pohrdání občanskými svobodami a neúctou k milionům
obětí, kterými byla v minulosti dlážděna cesta vpřed - a na druhé
straně nevíru v jakékoli ideály, amoralizmus a protisociální ten-
dence. Cena za vynucenou jednomyslnost nemohla být jiná. A tuto
cenu splácíme do dnešního dne.

Byly vytypovány svérázné "zóny" a "rizikové skupiny" - tisk,
divadlo, film, vědecká a tvůrčí inteligence a konečně studentská
mládež.

Když si dnes prohlédneme noviny a časopisy i vědeckou literaturu
konce 60. a začátku 70. let, nemůžeme se vynadivit tomu, jak byly
ve velké většině loyální, opatrné a zdrženlivé všechny pokusy
společnosti, snažící se mluvit vlastním hlasem a vzít na sebe
odpovědnost nikoliv ještě za řešení, ale pouze za prodebatování
postupně se rýsujících problémů; jak nepatrné byly odchylky od
obvyklé "ideologické disciplíny" a jak rychle po nich následo-
valy odvetné údery, které je měly potlačit; jak střemhlavě se
začalo obnovovat a budovat opevnění a podkopy na "frontě idee-
logického boje".

Spisovatelé byli voláni k zodpovědnosti za "ztrátu smyslu
pro reálné proporce mezi světlými a stinnými stránkami našeho
života, za malomyslnost a volbu nezávažných námětů", režiséři

byli napomínáni za "bezmyšlenkovitou modernizací klasiky". Jakmile divadlo "Na Tagance" inscenovalo "Galileův život" od Brechta a Ústřední divadlo sovětské armády "Smrt Ivana Hrozného", okamžitě vůči nim byla vznesena obvinění z "napodobování módní tendence deheroizace silné osobnosti".

V průběhu doby byl tón stále ostřejší a nesvědomitá kritika začala stále častěji útočit na díla, napsaná z potřeby čestného účtování se skutečností. Jedněm se kladlo za vinu, že jejich tvorba do omrzení opakuje "zákopové pravdy", jiným, že je proniknuta "intelektuálštinou, která ~~xx~~ zamlžuje všechny horizonty a znemožňuje stranický přístup".

Někteří spisovatelé a kritici, filmoví a výtvarní umělci prý "ztráceli správné orientační body, kapitulantství považovali za šíři názorů a revizionistické překrucování za šíři myšlení". Nebylo to možno trpět, takže začaly vyrůstat bariéry mezi neuvědomělými spisovateli a čtenáři, do archívů putovaly mnohé novátorské filmy a do skladišť díla výtvarných umělců, kteří byli "cizí lidu" a jejichž výstavy byly likvidovány buldozery. Autoři literární encyklopedie byli pranýřováni za to, že v ní byl "koketně citován buržoazní španělský filozof Ortega y Gasset" a za snahu přehodnotit dílo B.A.Pilňaka (jenž se kdysi pochvalně vyjádřil o Trockém). Autorům encyklopedie bylo vytknuto, že seznam autorů, přispívajících do časopisu "Novyj mir", je neodůvodněně rozsáhlý a V.Někrasovovi je věnováno víc místa než G.Markovovi a M.Alexejevovi.

Boj s "revizionistickým nebezpečím" byl mimochodem veden stále častěji jinými než ideologickými prostředky. Srpnová akce znamenala rozvázání rukou a prudký posun hranic přípustnosti. Jestliže bylo možno obsadit vojsky cizí zemi a přinutit ji, aby vyměnila své vedení a změnila kurz, co pak mohlo stát v cestě tomu, aby byl Tvardovskému a jeho redakci odebrán "Novyj mir" a aby byly potopeny všechny ostatní ostrůvky polosvobodného tisku? Už k výročí Říjnové revoluce v roce 1969 byl Solženicyn vyhnán ze Svazu spisovatelů a pak vysídlen ze země. Když byla spisovateli udělena Nobelova cena, nikdo pro něj nenašel jiná slova než pohrdlivé konstatování, že jde o "bídu antikomunismu".

Energickou činnost rozvinulo oddělení vědy ÚV, v jehož čele stál S. Trapeznikov, kterého si "osobně povšiml" Leonid Iljič v době jeho působnosti v Moldavii. V období "liberalizace" propadl při volbách do Akademie věd. Nyní vydal knihu "V ostrých zákrutách dějin", v níž byly falzifikovány dějiny strany a jejímž prostřednictvím byly orientovány podřízené kádry na boj s hlavním a věčným nepřítelem - revizionizmem. Byly likvidovány vědecké kolektivy, které dělaly první krůčky k obrození společenských věd, opírajících se o realitu. Utrpěl Historický ústav, kde prý byla "absolutizována specifika historického vývoje Ruska", protože v něm byly činěny pokusy analyzovat důsledky stalinské kolektivizace, a kde "nebyla doceněna činnost strany při přípravě války". Byl likvidován Ústav sociologických výzkumů, který se "nevyhnul vlivu buržoazní ideologie", protože začal nahmatávat reálnou sociální strukturu naší země a provádět výzkumy veřejného mínění, přičemž se neorientoval na zadané výsledky, ale osmělil se dokonce vydat futurologickou studií bez zvláštního povolení. Současně byla rozprášena vysoce profesionálně vedená sociologická laboratoř Tartuské univerzity. Zvláštní usnesení bylo věnováno Ekonomickému ústavu, aby si ani tam nedovolovali otřásat ideologickými pilíři, takže se nyní marně ptáme, proč je nám ekonomická věda tolik dlužna.

Společenské vědomí, které bylo probuzeno chodem událostí a posléze bylo vytěsnáno ze všech státních institucí, se uchýlilo do jiných oblastí. Rozhraní 60. a 70. let se vyznačuje masovým rozšířením samizdatu i tamizdatu a snahami bezprostředně se obracet ke společnosti a mítet přitom oficiální kanály. Moc odpověděla aktivizací represivního aparátu, zdokonalením politické špiónáže a širokým i svévolným používáním paragrafů 70 a 190 trestního zákona RSFSR a analogických zákonů jiných svazových republik, které byly protiústavní jak co do svého ducha, tak co do svého znění. V politickém lexikonu opět začal fungovat přízračný pojem "ideologické diverze", který byl zplozen stalinizmem a který vyvolal k životu středověké představy o "zkaženosti", seslané ďáblem na lidstvo.

K odražení "ideologické agrese" byla pečlivě koordinována činnost stranických výborů a orgánů státní bezpečnosti, které byly stále více orientovány - podobně jako dříve - na činnost,

která jim nebyla vlastní - na ovlivňování soudů a lékařů ve speciálních psychiatrických léčebnách, plnicích pokyny prvních i druhých.

Rozsah represí sice nebyl stejný jako v období stalinizmu, ale jejich mechanismus byl plně obnoven a co víc - byl pozvednut na současnou organizačně technickou úroveň. V kterékoli chvíli mohl být podle vůle centra opět roztočen na plné obrátky.

Po vstupu vojsk do Československa byla brežněvovske suslovským vedením okamžitě zorganizována bouřlivá kampaň "všelidové podpory" této akce. Dělníci a rolníci i vědci a spisovatelé nejen jednomyslně zvedali ruku na početných schůzích podle obvyklého scénáře, ale také neprodleně vyjadřovali své mínění v tisku, rozhlase a televizi. Kuriózní podrobnost: hned po prvních sděleních o vstupu vojsk byl otištěn první ohlas - a tím byl telefonický rozhovor s předsedou kolchozu Adylovem. Jeho skandální sláva ještě čekala na svůj čas, avšak první krůčky k ní se již ohlašovaly. Jménem těch, kteří mu byli svěřeni, Adylov spěchal podpořit "pomoc bratrskému národu" a pohanět "reakcionáře a jejich inspirátory z imperialistického tábora".

Krutá lekce Afghanistánu již byla přede dveřmi.

Zcela konformisticky se však zachovala i ta část národa a inteligence, která chápala smysl událostí a mohla by předvídat důsledky. Ale v naprosté většině zcela spolehlivě působila setrvačnost strachu, jak se výstižně vyjádřil V. Turčín. "Generace 20. sjezdu" se smířila se situací a ve své většině byla rozdrobená a bezmocná, takže se v nejlepším případě utěšovala tím, že se od všeho distancuje. Je to jedno z nejtěžších ponaučení srpna. (Podtrženo překladatelkou)

V létě r. 1968 se naše společnost znovu ocitla u historického rozcestí - a zamířila do slepé uličky. Neostalinismus prodloužil svoje panování téměř o dvě desítky let. A čím dále jsme šli po zvolené cestě, tím více ostrých a bolestivých problémů se před námi hromadilo, tím nebezpečnější byla atrofie a zhoubná přeměna nejdůležitějších buněk sociálního organismu, tím neodvratněji jsme odsuzovali sami sebe k všestranné ekonomické, ideologické, morální a společenské krizi s nepředvídatelnými následky.

Minulost, která není překonána, nám stále spoutává nohy. S.Kondrašov má plnou pravdu, když říká: "Když se znásilňují dějiny a vůle lidu, pak dříve nebo později se za násilí musí platit - a čím později je účet vystaven, tím je vyšší". Je to pravidlo, které nezná výjimek.

Kromě všeobecných důvodů existují nejméně tři bezprostřední příčiny, které mluví pro odhalení pravdy o vpádu do Československa právě nyní, v období přestavby.

Za prvé: nelze počítat s tím, že naše nové politické myšlení si získá důvěru a že vejde do civilizovaného a nenásilného světa, dokud nebude jasně řečeno: NEEXISTOVALY A NEMOHOU EXISTOVAT TAKOVÉ OKOLNOSTI, KTERÉ BY OSPRAVEDLNILY PŘEKRAČOVÁNÍ ELEMENTÁRNÍCH Norem MEZINÁRODNÍHO PRÁVA.

Da druhé: je nutno přimět stát, aby se zřekl starého zvyku pozvedat zbraň proti idejím a klidným manifestacím, ať jsou zaměřeny jakkoli. Přestavbu nelze považovat za nereverzibilní, dokud toto nebezpečí trvá.

Za třetí: Ribbentropův a Molotovův pakt, vpád do Československa a "internacionální pomoc Afghánistánu" jsou články téhož nedělitelného řetězu. Mravní zdraví naší společnosti lze hledat jedině v překonání imperiálního syndromu, byť by se zdál jakkoli plodný. Přišel čas, aby bylo hlasitě a zřetelně řečeno, jakou odpovědnost neseme za "Břežněvovu doktrínu". Prakticky je již mrtva. Zbývá to přiznat.

IZVĚSTIJA 14.10.1989

L. K o r n i l o v

" PO PLÉNU ÚV KSČ "

Praha. Zvláštní dopisovatel Izvěstijí: 11. - 12.října se konalo plénum ÚV KSČ. Podle dávného zvyku se hned po jeho skončení konala tisková konference pro československé a zahraniční novináře. Odpovědní straničtí pracovníci ÚV hovořili o usneseníh pléna a odpověděli na početné dotazy.

Pozornost novinářů se soustředila na referát generálního tajemníka strany M.Jakeše, týkající se činnosti strany v uplynulém období a na přípravy k XVIII.sjezdu strany. Zájem vyvolala i "ekologická část" pléna - diskuse, která se rozvinula po referátu člena předsednictva a tajemníka ÚV KSČ I.Knotka.

Jedna z otázek na tiskové konferenci se týkala vodního díla Gabčíkovo - Nagymaroš. Byl vznesen dotaz, zda se o něm na plénu mluvilo a odpověď zněla, že plénum se touto otázkou speciálně nezabývalo, protože jde o vědeckotechnický problém. Daná problematika se však projednávala na setkání představitelů vlád ČSSR a MLR L.Adamce a M.Nemetha v Praze.

Reportér z SSSR se zeptal:

"Váš korespondent mluvil o tom, že v referátu s.Jakeše je zmínka o tom, že činnost opozičních skupin v ČSSR se znatelně 'internacionalizuje', přičemž je zde nový moment: skupiny dostávají podporu nejen ze Západu (jako dříve), ale i ze strany různých opozičních a legálních sil v některých socialistických zemích, zvláště v Polsku a Maďarsku. Bylo taktéž řečeno, že svůj vliv má i činnost různých skupin v SSSR. Jaké skupiny se tím myslí?"

Odpověď byla následující:

"Československý tisk a mezi jiným stranický tisk podává mnoho informací o tomto tématu a nyní vám nemohu dát úplnější informace než ty, které jsou zveřejňovány v našich sdělovacích prostředcích."

Na tiskové konferenci, jako byla tato, musí být jistě všechna vystoupení lakonická. Avšak přece jen je škoda, že odpověď byla tak krátká a řekl bych, že i vyhýbavá. Myslím, že se tu rýsuje zajímavé a ještě téměř nedotčené téma: jak vůbec ovlivňují situace, události, síly a jednotlivé osobnosti v bratrských zemích situaci a vývoj u jejich sousedů? Nechci být pochopen tak, že dělám nějaké dalekosáhlé závěry z takové čistě pracovní záležitosti, jako je tisková konference. Nikoliv! Jsou to jen myšlenky, které mne průběžně napadají.

Mnohem závažnější jsou ta skutečná ponaučení, která je možno vyvodit ze samotného pléna ÚV KSČ. Nynější politické úkoly, příprava XVIII.sjezdu strany, posouzení nových stanov strany - to vše je tak podobné tomu, co nyní vzrušuje i naše spoluobčany! A otázky ekologie, které byly projednávány na plénu, jsou natolik důležité, že každé nové slovo musí být námi velmi pečlivě prostudováno.

V novinách MOSKOVSKIJE NOVOSTI č.34 z 20.8.1989 jsou vedle sebe umístěny dva zajímavé články. Autorem prvního z nich je Andranik Migraňan, jeden z vedoucích vědeckých pracovníků Ústavu ekonomiky světové socialistické soustavy AV SSSR, jehož ředitelem je O.Bogomolov. Druhý článek napsal Jurij Levada. Mezi oběma články je umístěna kratší zpráva, která jakoby k nim neměla žádný vztah. Prostřední zpráva se nazývá "Dvě minuty na přiznání chyb", článek A.Migraňana - "Epitaf Brežněvovy doktríny (SSSR a další socialistické země v kontextu vztahů Východ - Západ)" a Levadův příspěvek "Reaktivní návratnost. Úvaha za jednadvacet let po jednadvacátém srpnu roku 1968." Krátká zpráva uprostřed pojednává o tom, že francouzská žurnalistka z rozhlasové stanice RTL pořádá rozhovory s politickými činiteli na téma "Mea culpa", ve kterých se jich dotazuje, zda litují některých svých politických kroků. Jejich přiznání jsou pak komentována v novinách.

Další dva články ~~na~~ hodnotí význam srpnových událostí roku 1968 pro Sovětský svaz. A.Migraňan se zabývá fenoménem "Brežněvovy doktríny" a rozebírá její přetrvávající vliv na obtíže při vytváření "jednotného evropského domu". Analyzuje rovněž dřívější "model socialismu" a uvádí důvody pro jeho základní revizi a změnu postoje k němu. Stalinský model socialismu, který byl dříve chápán jako závazný pro všechny země, se přežil. Přežilo se i to pojetí, podle něhož má být tento model jednotný ve všech zemích. A.Migraňan konstatuje, že SSSR mění svou zahraniční politiku jak vůči socialistickým zemím ve východní Evropě, tak vůči rozvojovým zemím. SSSR se zříká podpory či instalování levicových totalitních režimů. Má naopak zájem na těch procesech, které je možno označit za "pofinšťování", t.j. zapojení do západních hospodářských vztahů při dodržení spojeneckých závazků vůči SSSR. Od vztahů nadřizenosti a podřizenosti ve východoevropském společenství se upouští.

A.Migraňan dále říká, že poměr USA k východoevropským zemím je v současné době potřeba hodnotit jinak než dříve. Zatímco

v předešlém období bylo třeba chápat politiku USA jako součást globální konfrontace, dnes již země východní Evropy nejsou místem střetů zájmů SSSR a USA. SSSR nyní podporuje proces transformace těch východoevropských zemí, které přebírají od Západu prvky západní demokracie.

Článek Jurije Levady pojednává o roku 1968 jako o době, kdy v SSSR došlo k zásadnímu zlomu. Oproti předchozímu období, kdy přetrvávaly liberální tendence Chruščovovy éry, po roce 1968 se prosadil konzervativní kurz. I pro SSSR byl rok 1968 kritickým rokem, po němž následovalo pronásledování pokrokové inteligence, umlčování kritického hlasu spisovatelů a rozhánění tvářících výzkumných kolektivů. X Bylo to období triumfujícího pokrytectví a bezpáteřnosti. Tento "reálný socializmus" si vyžádal zásadní změny v samotném jeho základu.

D I S K U S E na stránkách časopisů LITĚRATURNAJA GAZETA,
NOVYJ MIR a OGOŇOK na téma "vláda železné ruky"

Po publikaci v novinách MOSKOVSKIJE NOVOSTI A. M i g r a -
ň a n vstoupil do zásadní diskuse i na stránkách novin LITĚ-
RATURNAJA GAZETA. V čísle 33 z 16.8.1989 je uveřejněno inter-
view s ním a s I. K l j a m k i n e m pod názvem "Je zapotřebí
'železné ruky'?", v němž oba politologové se znepokojením hodno-
tí současné obtíže Sovětského svazu. Jako poučení historici do-
kládají, že po revolučním období vždy následovalo období vlády
diktátora. Domnívají se, že v době, kdy demokratické instituce
ještě nedozrály a staré struktury bojují o své zachování, by
vláda "demokratického diktátora" mohla garantovat úspěšné pro-
sazení změn, aniž by docházelo k dezorganizaci.

V článku "Mrtvý chytá živého" v LG č.38 z 20.zář 1989 jim
odpovídá Leonid B a t k i n, který hned v podtitulku článku
říká: "Demokratický diktátor? Nic horšího nelze vymyslet".
L.Batkin však neřadí A.Migraňana a I.Kljamkina k těm, kdo po-
klonkují Gorbačevovi, ani k lidem typu Niny Andrejevové. Jde o
seriózní a prograsívní politology, s nimiž Batkin vede zásadní
spor o rozložení sil v zemi, o hodnocení stranického aparátu,
o možnosti poslanců a o roli Nejvyššího sovětu. L.Batkin oponuje
A.Migraňanovi především v tom, že reformy Gorbačova byly umež-
něny především proto, že byly vyjádřením vůle širokých vrstev.
"Silná ruka," říká L.Batkin, "může zastavit zemi na cestě k
demokracii, ale vést jí touto cestou nemůže v důsledku svého
předurčení."

Na závěr L.Batkin říká: "Vytvořit novou ekonomiku je těžké,
ale je to přece jen lehčí, než si mnozí myslí, protože ji není
ani tak zapotřebí vytvářet jako spíš povolit. K tomu je opravdu
nezbytný velmi mohutný odrazový můstek...

... a ten je podmíněn silnou vládou. V tom má A.Migraňan
a I.Kljamkin pravdu. Proč by však demokratická vláda neměla
být silná? Pro cíle přestavby se hodí právě taková vláda, jejíž
síla spočívá v zainteresovanosti nejnižších vrstev".

A.Migraňan vyložil své myšlenky i v časopise NOVYJ MIR č.7/1989.
Na něj pak reaguje Natalije I v a n o v o v á v OGOŇKU č.37

ze září 1989 v článku "Syndrom železné ruky". Konstatuje, že proces demokratizace je komplikován paralelně probíhajícím procesem destabilizace společnosti v důsledku konfliktů mezi národnostmi i v důsledku stávek a nepokojů mezi pracujícími, požadujícími splnění sociálních požadavků. Autorka říká, že sdílí znepokojení A.Migraňana i I.Kljamkina a že ohrožení v důsledku destabilizace rovněž považuje za závažnější než ohrožení v důsledku návratu konzervativních sil k moci. Záchranu před destabilizací však nevidí v upevnění autoritářské vlády. Za nebezpečnou naopak považuje polovičitost opatření, nerozhodnost a evidentní zaostávání politických rozhodnutí za potřebami doby.

O "železné ruce" říká, že nebude záchranou, ale koncem demokratizace.

V další části článku podrobně rozebírá úlohu kultury ve společnosti a fakt, že kultura byla vždy první obětí, přinášenu jako daň moci v období despotizmu. Pře se s těmi, kdo ze stalinových pozic stále ještě zasahují do umění a literatury a kdo pronášejí diletantské soudy, svědčící o neinformovanosti. Nesouhlasí rovněž s těmi, kteří stále ještě podléhají "komplexu prvenství" a tvrdí o SSSR, že je "nejbohatší a nejkulturnější zemí na světě", i když je v současné době otrášen těžkou krizí.

Všimá si velké řady článků a publikací, které mají vztah k politice "železné ruky" a to především těch, jejichž koncepce se ukázala chybná (například obdiv Gorkého k výsledkům kolektivizace) především v důsledku špatných hospodářských výsledků. Kritizuje také ty publicisty, kteří se při analýze obtíží opět utíkají k "odhalování vnitřního nepřítele" a ty, kteří si ze souvislostí vybírají jen ~~ty~~ ta fakta, jež jim vyhovují.

Pozastavuje se i nad podivným vývojem některých osobností (například I. Šafareviče), které kdysi podílely na umlčování varovných hlasů čestných spisovatelů (například Abrama Terece nebo V.Grossmana) a nyní obviňují západní spisovatele z poklonkování stalinizmu (např. článek I.Šafareviče v časopise NAŠ SOVREMENNİK č.6 pod názvem "Rusofobie" anebo článek téhož autora v časopise NOVYJ MIR č.7 nazvaný "Dvě cesty k jedné strži"). Podobnou osobností byl podle N.Ivanovové i M.Antonov, který kdysi spolu se Šafarevičem podepsal "Dopis Svazu spisovatelů",

což byl signál k řadě represí - a dnes v časopise NAŠ SOVREMENNİK č.2/1989 vystupuje proti N.Šmelevovi, A.Aganbegjanovi, T.Zaslavské a A.Streljanému, přičemž odpor proti jejich hospodářským reformám odůvodňuje tvrzením, že "sytá existence", neosvícená "vyšší ideou" ... "není pro nás".

V závěru se autorka článku N.Ivanovová vrací k myšlenkám A.Migraňana a I.Kljamkina a souhlasí s nimi v tom, že demokracii není možno dovážet ani vyvážet, ale pouze se k ní protrpět. Moc musí být založena na jediném diktátu - diktátu zákona.

OGOŇOK č.39 ze září 1989

Boris Bažanov

"KREML VE 20.LETECH"

(Počínaje č.38 jsou v Ogoňku otiskovány vzpomínky bývalého tajemníka politbyra B.Bažanova, který později emigroval)

(Úryvek - str.26-28)

Už v první dny mnohokrát za den vcházím ke Stalinovi, abych mu předal listiny, které obdrželo politbyro. Velmi brzy pozorují, že ani obsah, ani osud těchto listin Stalina vůbec nezajímají. Když se ho ptám, co je nutno podniknout v některé věci, odpovídá mi: "A co by se podle vás mělo dělat?" Navrhuji řešení podle svého uvážení : buď projednat v politbyru nebo předat do některé komise ÚV či považovat otázku za nedostatečně propracovanou a předat ji tudíž odpovědnému úřadu k projednání s ostatními institucemi atd. Stalin okamžitě souhlasí: "Dobře, udělejte to tak!" Velmi brzy se přesvědčuji, že k němu chodím zbytečně a že musím projevovat více iniciativy. Což posléze dělám.

Ve Stalinově sekretariátu mi vysvětlují, že Stalin žádné papíry nečte a o žádné záležitosti nemá zájem. Začíná mi vrtat hlavou otázka, oč se tedy zajímá.

V nejbližších dnech neočekávaně dostávám odpověď. Vcházím ke Stalinovi jako vždy s nějakou neodkladnou záležitostí, aniž bych se ohlásil. Zastanu ho ve chvíli, kdy hovoří do telefonu. Totiž nehovoří, pouze poslouchá. Nechci ho rušit, i když spěchám, ale právě proto neodcházím, nýbrž stojím a čekám. Stalin stále poslouchá a nic neříká. Nakonec s podivením pozoruji, že u všech čtyř telefonních aparátů, které stojí na Stalinově stole, leží sluchátko ve vidlici. Přesto však Stalin drží v ruce sluchátko od nějakého neznámého telefonu, od něhož vede šňůra do zásuvky ve stole. Ještě jednou se podívám: na stole jsou všechny čtyři telefony: první je pro rozhovory v ÚV, které spojuje telefonistka ústředního výboru, další - pro "Horní Kreml", t.j. pro rozho-

very přes komutátor "Horního Kremlu", třetí - pro "Spodní Kreml", který spojuje telefonistka "Spodního Kremlu". Oběma těmito telefony je možno hovořit s velmi odpovědnými pracovníky a jejich rodinami; "horní" spojuje spíše služební kabinety, "spodní" spíše byty. Tato spojení obstarávají telefonistky, které jsou vybrány GPU a které slouží v této organizaci.

Je zde však ještě čtvrtý telefon, "žhavá linka". Je to automatický telefon s velmi omezeným počtem účastníků (nejdřív 60, pak 80 a potom více). Byl zaveden za žádost Lenina, který nepovažoval za bezpečné, aby se tajné a velmi závažné hovory vedly telefonem, na který se kdykoli může napojit slečna z telefonní centrály. Pro hovory mezi členy vlády byla tedy instalována speciální automatická stanice bez jakékoli obsluhy. Tak byla zajištěna diskrétnost automatických hovorů. Být napojen na "žhavou linku" bylo mimochodem příznakem příslušnosti k nejvlivnějším kruhům. Tato linka sloužila jen členům ÚV, lidovým komisařům, jejich náměstkům a pochopitelně všem členům a kandidátům politbyra. Všem těmto osobám byla zavedena do kabinetů a členům ÚV také do jejich bytů.

Takže žádným z těchto telefonů Stalin nemluví. Potřebuji jen několik vteřin, abych to zpozoroval a uvědomil si, že Stalin má ve stole nějakou ústřednu, která mu umožňuje napojit se na kterýkoli hovor na "žhavé lince". Avšak členové vlády, kteří používají "žhavou linku", jsou hluboce přesvědčeni, že nemožou být odposloucháváni. Mluví tedy naprosto otevřeně, takže je možno odhalit všechna jejich tajemství.

Stalin zvedne hlavu a dívá se mi přímo do očí těžkým, mě bedlivým pohledem. Chápu, co jsem odhalil? Ovšemže chápu - a Stalin to ví. Avšak na druhé straně, jelikož k němu vcházím bez ohlášení mnohokrát za den, jednou bych stejně musel toto zařízení zpozorovat. Stalinův pohled se mě ptá, zda vím, jaké důsledky plynou pro mne osobně z tohoto odhalení. Pochopitelně to vím. Při boji o moc je toto jeho tajemství jedním z nejdůležitějších. Dává Stalinovi možnost, aby při odposlouchávání rozhovorů, které spolu vedou ~~Kameněvové~~ všichni Kameněvové, Zinovjevové a Tročtí, byl vždy zpraven o všem, co jeho protivníci zamýšlí - a to je zbraň mimořádně závažná. Stalin je mezi nimi jediný vidoucí,

zatímco všichni ostatní jsou slepí.

Oni přitom nemají ani potuchy - a dlouhé roky nebudou ani v nejmenším tušit, že Stalin zná všechny jejich myšlenky, všechny jejich plány, všechny jejich kombinace a všechno, co si o něm myslí i vše, co proti němu kují. Je to pro něj jedna z nejdůležitějších podmínek vítězství v boji o moc. Je pochopitelné, že sebemenší zbytečné slovo o tomto tajemství by mne okamžitě zničilo.

I já se tedy dívám Stalinovi přímo do očí. Oba mlčíme, ale všechno je jasné beze slov. Nakonec se zatvářím, že ho nechci rušit se svými papíry a odcházím. Stalin si zřejmě myslí, že si tajemství nechám pro sebe.

Když si všechno promyslím, přicházím k závěru, že přinejmenším existuje ještě jeden člověk, který také nemůže nebyť informován, protože rovněž přichází ke Stalinovi bez ohlášení. Je to Mechlis. Vyberu si vhodnou příležitost a řeknu mu, že já stejně jako on vím o tomto tajemství a jen my dva jsme s ním zřejmě seznámeni. Mechlis pochopitelně předpokládal, že i já se o této věci dříve či později dovím. Opravuje mne však. Kromě nás to ví ještě ten, kdo tuto kombinaci zorganizoval. Je to Gríša Kanner. Ve třech pak o tom hovoříme bez zábran jako o našem společném tajemství. Zajímá mne, jak to Kanner zařídil. Ten o tom zpočátku odmítá hovořit, ale touha pochlubit se nakonec zvítězí ... takže začíná vyprávět. Obraz se mi postupně dokresluje do všech podrobností.

Když Lenin navrhl, aby byla zřízena síť "horkých linek", Stalin se této záležitosti chopil. Protože nejvíce "horkých linek" mělo být v ústředním výboře (pro tři tajemníky ÚV, tajemníky orgbyra a politbyra, hlavní pomocníky tajemníků ÚV a vedoucí nejdůležitějších oddělení ÚV) ústředna měla být postavena v budově ÚV. A jelikož nejvhodnější bylo zřídit ji v tom místě, kde je nejvíce účastníků, měla být umístěna v pátém poschodí, kde seděli tajemníci ÚV, tajemníci politbyra a orgbyra, Nazarečan a Vasilevskij - což už bylo sedm lidí. Ústředna se tedy nacházela nedaleko Stalinova kabinetu.

Celé zařízení instaloval československý komunista, který byl specialistou pro telefonní automaty. Kromě všech linek a aparátů měl od Kanneru nařízeno instalovat i kontrolní přístroj, který

by v případě poruchy umožňoval napojit se na kteroukoli linku. Takový aparát byl tedy instalován. Nevím, kdo ho umístil do zásuvky Stalinova stolu, zda sám Kanner nebo československý komunista. Avšak jakmile bylo celé zařízení v provozu, Kanner zavolał Stalinovým jménem Jagodovi do GPU a sdělil mu, že politbyro obdrželo od Komunistické strany Československa důvěryhodné údaje a důkazy, že československý technik je špión. Po dokončení práce bude tedy muset být okamžitě uvězněn a zastřelen. Uvedené dokumenty budou prý do GPU zaslány dodatečně.

V té době mohlo GPU zastřelit "špióna" bez bejmenších problémů. Jagodu však přece jen zarazilo, že se jednalo o komunistu. Měl totiž strach z nepříjemností. Pro každý případ tedy zatelefonoval Stalinovi. Ten rozhodnutí o zastřelení potvrdil, takže československý komunista byl okamžitě popraven. Jagoda žádné dokumenty neobdržel, takže za několik dní zatelefonoval Kannerovi. Kanner mu řekl, že případ není ukončen, protože špióni a nepřátelé pronikli až na nejvyšší místa v KSČ. Materiály jsou mimořádně tajné a neopustí archiv politbyra.

Jagodovi toto vysvětlení stačilo. Snad není třeba dokazovat, že obvinění byla zcela smyšlená a žádné spisy o tomto případu nikdy nebyly v archívech politbyra uloženy...

OGOŇOK č.21 z května 1989

Eduard R a d z i n s k i j :

" MASAKR V JEKATĚRINBURGU "

(Zkráceno)

Historické dokumenty nejenže neshoří, ale tajemně se objevují, když přijde jejich čas. Tak i autor tohoto článku, který se téměř 20 let zabývá historií rodiny Romanovových, našel v Ústředním archívu Říjnové revoluce několik strojopisných stránek, opravených a doplňovaných rukopisnými poznámkami Jakova M. Jurovského, stojícího 17. července 1918 v čele samozvané popravčí čety, která zavraždila v Ipatěvově domě v Jekatěrinburgu rodinu Romanovových. V deskách, nedeepsaných "Akta o rodině bývalého cara Nikolaje II", je ještě několik dokumentů.

Telegram adresovaný Sverdlovovi a Leninovi z 30. dubna 1918 potvrzuje "příjem" cara s rodinou. Podepsán ~~je~~ Běloborodov. Je předsedou prezidia Uralského krajského sovětu pracujících. Stal se jím ve svých 27 letech, tři měsíce před převezením Romanovců do Jekatěrinburgu...

Druhý dokument, datovaný o půldruhého měsíce později a adresovaný Leninovi a Sverdlovovi, obsahuje telefonát z Jekatěrinburgu od "prezidia", které vzhledem k tomu, že se bělogvardějské oddíly přiblížily k městu a že bylo údajně objeveno spiknutí, které mělo osvobodit carskou rodinu, se usneslo, aby v noci na 16. července byl car zastřelen. Rodina však prý podle telegramu byla evakuována na bezpečné místo. Dokumenty o spiknutí prezidium zasílá spěšným poslem do Moskvy a žádá schválení redakce sdělení o zastřelení cara.

V tomto telegramu, který byl již tolikrát citován, je všechno řečeno poněkud nepřesně, máme-li se vyjádřit ohleduplně. Především datum popravky. A pak ovšem její okolnosti. Uralský sovět nabízí uklidňující lež, která pak byla ohlášena celému světu: byl prý zastřelen pouze Nikolaj a rodina byla evakuována z města ...

svými poddanými".

27.července se přihlásil svědek - poručík Šeremetěvský. Vypověděl, že v době, když se ukrával ve vesnici Koptaki, t.j. 17. července, bylo několik rolníků z této vesnice zadrženo rudoarmějci, kteří je nechtěli pustit přes blízký les do města, protože jsou v lese manévry. Po odchodu rudých se rolníci vrátili do míst, kam jim byl zakázán vstup, a našli zbytky dvou koster. U nich našli ohořelé zbytky smaragdového kříže, dětské vojenské přezky, korzetové háčky, knoflíky atd. Tyto věci se podobaly ~~mu~~ věcem, nalezeným v Ipatěvově domě. Našli i šachtu. Na cestě z Koptaki, 16 verst od Jekatěrinburgu, se nachází Isjetský důl. Z šachty vyčerpali vodu, odkryli dno, promyli jíl a našli odříznutý palec, perlovou náušnici, přezku na šátek a umělý chrup, který patřil osobnímu lékaři Romanovových dr.Botkinovi. Těla však nenašli...

Brzy byl uvězněn bývalý náčelník ostrahy Ipatěvova domu Pavel Medvěděv a několik střelců z ostrahy. Při výslechu Medvěděv uvedl:

"16.července večer jsem nastoupil hlídku a velitel Jurovský mi v 8 hodin večer přikázal, abych přinesl revolvery. Vzal jsem 11 zbraní a přinesl je do kanceláře velitele. Tehdy Jurovský řekl: Dnes je všechno postřílíme, upozorni mužstvo, aby se neznepokojovalo, až uslyší výstřely. Domyslel jsem si, že jde o popravu carské rodiny, se kterou bydlel jejich osobní lékař a sloužící, ale nezeptal jsem se, kým a jak to bylo nařízeno. Musím říct, že malý kuchtík byl již ráno odvezen do Popovova domu na rozkaz Jurovského. Kolem desáté večer jsem vyřídil mužstvu vzkaz ~~rozkaz~~. Ve tři hodiny ráno vzbudil Jurovský carskou rodinu. Nevím, jestli jim vysvětlil, proč je budí a kam jdou. Přibližně za hodinu celá carská rodina i se služebnictvem vstala, umyla se a oblékla. Ještě předtím, než je šel Jurovský vzbudit, přijeli do Ipatěvova domu dva členové Čeky: Petr Jermakov, druhého jsem neznal. Když vyšla carská rodina ze svých místností, šel jako první car, který nesl následníka trůnu v náručí. Oba byli oblečení ve vojenských košilích, na hlavě měli furažku. Carevna s dcerami byly v šatech bez pláště. Nikdo neplakal ani nevzlykal a nikdo se také na nic neptal. Všichni sešli do

rohové suterénní místnosti, sousedící se zamčeným skladištěm. Jurovský nařídil přinést židle.

Carevna si sedla ke stěně, za ní se postavily tři dcery. Mocnář seděl uprostřed, vedle něho následník, za ním lékař Botkin. Pokojská stále s jednou z dcer poblíž dveří skladiště. V ruce držela podušku. Také carské dcery si s sebou nesly podušky, které položily na židle carevny a následníka. Poté vstoupilo do místnosti jedenáct mužů: Jurovský, jeho pomocník Nikulin, dva z Čeky a sedm Lotyšů. Jurovský mi řekl: Jdi na ulici a podívej se tam, jestli tam někdo není a jestli nebudou slyšet výstřely. Než jsem se vrátil do domu, uplynuly dvě či tři minuty, během nichž jsem slyšel střelbu. Když jsem vstoupil do místnosti, leželi všichni členové carské rodiny na zemi a jejich těla byla pokryta nesčetnými ranami. Krev tekla proudem. Když jsem se tam objevil, následník byl ještě živ a sténal. Jurovský k němu přistoupil a dvakrát či třikrát na něj zblízka vystřelil. Následník ztichl. Z toho pohledu se mi udělalo zle. Před střelbou rozdál Jurovský všem nagany a sám měl kromě revolveru ještě mauser. Když bylo po všem, poslal mne Jurovský k mužstvu, aby se smyla krev. Těla vynesli zabalená v prostěradlech. V šest ráno se všechno skončilo. Jurovský odešel k sobě a já do svého pokoje. Probudil jsem se ve dvanáct a šel do místnosti velitele. Na všech stolech ležely hromady zlatých a stříbrných věcí. Byly to klenoty, které byly odebrány carské rodině před popravou a také zlato, které jim odňali potom.

Když jsem odcházel z místnosti, našel jsem šest desetirublových bankovek pod knížkou "Boží zákon" a ty peníze jsem si vzal. Také jsem si vzal několik stříbrných kroužků a nějaké tretky. 18.ráno ke mně přijela žena a spolu jsme odjeli do sysertské továrny, kde jsem rozdělil peníze ~~rodinám~~ rodinám sedmi mužů, kteří sloužili v četě. Vrátili jsme se 21.července, kdy už byla ostraha odvolaná." ...

Žena Pavla Medvěděva vypověděla: "Podle Pavla ... všichni byli probuzeni, vstali, umyli se, oblékli a byli odvedeni do jedné místnosti v suterénu. Tam jim přečetli rozkaz, ve kterém stálo: 'Revoluce zhyne, ale zhyne i Vy.' Potom začali střílet a všechny do jednoho zabili. Střílel i můj muž. Těch, co stříleli,

bylo dvanáct. Nestříleli z pušek, ale z revolverů, tak mi to vysvětlil můj muž. Mrtvoly odvezli daleko do lesa a hodili je do nějakých jam. Tohle všechno mi říkal můj muž docela klidně. Ale v poslední době začal být neposlušný, nikoho neuznával a přestal mít soucit se svou vlastní rodinou."

Další svědectví podali členové ostrahy Ipatěvova domu, kteří se stali náhodnými svědky masakru Romanovových. Jejich svědectví je téměř shodné se svědectvím Medvěděva, až na drobné výjimky. Jeden svědek údajně slyšel, že Jurovský před střelbou řekl: "Nikolaji Alexandroviči, vaši příbuzní vás chtěli zachránit, ale to se jim nepodařilo a my jsme nuceni vás sami zastřelit." Pak se ozvalo několik výstřelů. Hned po výstřelech bylo slyšet ženské vrískání, křik a několik ženských hlasů. Svědek uvedl: "Zastřelení padali jeden po druhém, první padl car, po něm následník. Děmidovová (služka) uskakovala a kryla se poduškou. Jestli nebyla zabita něčím jiným než kulkami? No, podle nich (Lotyšů) byla probodána bajonety. Když už nikdo nejevil známky života, přinesl kdosi prostěradla, ubité do nich zabalili a vynesli je na dvůr na nákladní auto. Na korbu položili sukno ze skladiště, na ně položili těla a nahoru dali zase sukno."

Na základě velmi pečlivého šetření došel Sokolov k tomuto závěru. V noci ze 16. na 17.července v suterénní místnosti Ipatěvova domu byli postříleni bývalý car Nikolaj II. Romanov, jeho žena Alexandra Fjodorovna, jejich děti Alexej, Taťána, Olga, Anastazie, Marie a také lékař Botkin, kuchař Charitonov, lokaj Trupp a pokojská Děmidovová. Těla zavražděných byla vyvezena za město na území opuštěných šachet, kde byla vysvlečena, polita benzínem, kyselinou solnou a spálena.

Brzy po zveřejnění vznikly proti této verzi námitky. Někteří experti nevěřili, že by bylo možno spálit beze stop těla jedenácti lidí. Začaly se šířit pověsti o zázračném zachránění Anastazie a dalších členů rodiny. "Akta o rodině bývalého cara Nikolaje II." však jednou provždy umlčují všechny dohady a spory, protože případ je uzavřen již citovaným přiznáním hlavního aktéra masakru - Jakova Jurovského. Následující text je věrným opisem originálu včetně zkratek a stylistiky.

"16.7. jsme dostali telegram v dohodnutém kódu z Permi, který obsahoval rozkaz k odstranění R-ých" (Romanovových) Zleva

bylo připsáno rukou: "V květnu se předpokládalo, že Nikolaj bude souzen - to znemožnil nápor bílých."

"16. v 6 hodin večer Filip G-n (Gološčekin) nařídil splnění rozkazu. Ve 12 hodin mělo přijet auto k odvozu těl. V 6 hodin odvezli chlapce (carského kuchtíka) ... což velice znepokojilo R-vy (Romanovovy) a jejich lidi. Dr. Botkin se přišel zeptat, co to mělo znamenat. Bylo mu vysvětleno, že chlapcův ~~strýc~~ strýc, který byl ve vězení a pak utekl, se vrátil domů a chce vidět synovce. Chlapec byl příšt.(ího) dne poslán domů (asi do Tulské gubernie). Nákladní auto ve 12 hodin nepřišlo, přijelo až v půl druhé. Tím bylo odloženo splnění rozkazu. V té době byly provedeny přípravy, bylo vybráno 12 lidí (z toho 7 /inkoustem opraveno na 6/ Lotyšů) s nagany, kteří měli provést splnění rozsudku. Dva Lotyši odmítli střílet na děvčata.

Když přijelo auto, všichni spali. Vzbudili Botkina a ten probudil všechny ostatní. Vysvětlení bylo takové: vzhledem k tomu, že ve městě je neklid, je nezbytné převést rodinu R-ých z horního poschodí do suterénu. Oblékali se asi půl hodiny. Dole byla vybrána místnost s dřevěnou omítnutou příčkou (která zamezí odskakování kulek) a z té byl vynesena všechna nábytek. Četa byla připravena ve vedlejší místnosti.

R-vi neměli o ničem potuchy. Vel. se za nimi vypravil osobně a odvedl je po schodišti do připravené místnosti v suterénu. Nikolaj nesl A-e (Alexeje) na rukou a ostatní s sebou vzali podušky a různé drobnosti. Když vešli do prázdné místnosti, A.(lexandra) F.(edorovna) se zeptala: "Cožpak tu nejsou ani židle? Copak si není možné ani sednout?" Vel. rozkázal, aby byly přineseny dvě židle. Nik. posadil na jednu A.(lexeje), na druhou si sedla A.F. Ostatním vel.rozkázal, aby zůstali stát v řadě. Jakmile se rozestavili - pozval četou. Když četa vstoupila, řekl vel. R-ým, že vzhledem k tomu, že jejich příbuzní v Evropě pokračují v nástupu na sovětské Rusko, Uralispolkom se usnesl je zastřelit. Nikolaj se otočil zády k četě, tváří k rodině, potom jakoby se vzpamatoval, obrátil se k vel. s otázkou: "Cože, cože?"

Vel.opakoval, co už řekl a přikázal četě, aby se připravila. Už předtím bylo vojákům řečeno, kdo má na koho střílet a bylo přikázáno mířit přímo do srdce, aby nedošlo k velkému krvácení

a vše brzo skončilo. Nikolaj už nic víc neřekl, opět se obrátil k rodině. Ostatní vydali několik nesouvislých výkřiků, což trvalo jen několik vteřin. Potom začala střelba, která trvala dvě-tři minuty.

Nik.(olaj) byl okamžitě zabit samotným ^{vel.} ~~nac.~~. Na místě byla mrtva i A.F. a lidé R-ých (celkem bylo zastřeleno 12 lidí): N-aj, A.F., 4 dcery - Taťána, Olga, Marie a Anastazie, dr.Botkin, lokaj Trup, kuchař Tichomirov (ve skutečnosti Charitonov), ještě další kuchař (což nebylo pravda; jak sám Jurovský píše, kuchtík byl odveden před střelbou pryč) a "frajlina", jejíž příjmení jsem zapomněl (Děmidová, pokojská carevny. Jurovský ve výčtu zapomněl i na následníka...).

A-ej (Alexej), jeho tři sestry, "frajlina" a dr.Botkin byli ještě živí. Bylo nutno je dobít. To udivilo ^{vel.} ~~nac.~~, protože všichni mířili do srdce. Udivující bylo i to, že kulky z naganů se od čehosi odrážely a poskakovaly jako kroupy po místnosti. Když vojáci chtěli jedno děvče dobít bajonetem, bajonet nemohl propíchnout korzet. Díky tomu celá procedura včetně kontroly (zkouška pulzu atd.) trvala dvacet minut. Potom začali vynášet těla a ukládat je na auto, které bylo vystlané sukнем, aby neprotékala krev. A tehdy začaly krádeže: bylo nutno postavit tři důvěryhodné soudruhy na ostrahu těl při přenášení (těla byla vynášena po jednom). Pod pohrůžkou zastřelení bylo ukradené vráceno (zlaté hodinky, pouzdro na cigarety s diamanty atd.). Zatímco splnění rozkazu bylo uloženo jedněm, odnesení a převoz těl dostal na starost s.Jermakov (dělník Verchně-Isetského závodu, člen strany, b.-lý (bývalý) vyhnanec). Měl přijet s autem a ^{být} vpuštěn pod heslem "kominík". Opoždění automobilu přimělo ^{velitele} ~~nacelníka~~ k pochybnostem o přesnosti Jermakova a ^{vel.} ~~nac.~~ se rozhodl prověřit celou operaci až do konce. Kolem ~~čtvrté~~ třetí auto vyjelo na místo, k-é (které) měl připravit Jermakov za Verchně-Isetským závodem. Nejdříve se mělo jet autem a potom na známé místo na koních (protože auto by nemohlo projet). Vybraným místem byla opuštěná v šachta. Když projeli Verchně-Isetským závodem, asi po 5 verstách narazili na celé ležení: asi 25 jezdců na koni, lidi v bryčkách atd. Byli to dělníci (členové Sovětu, výkonného výboru atd.), které pozval Jermakov. Hned začali křičet: "Cožpak jste nám je nepřivezli živé?" Mysleli, že poprava

buďte svěřena jim. Těla začali přenášet na bryčky, zatímco bylo zapotřebí selských vozů. Bylo to velice nepohodlné. Hned začali mrtvým prohledávat kapsy, takže bylo nutno pohrozit zastřelením a postavit stráž. Zde se přišlo na to, že Taťána, Olga a Anastazie měly na sobě jakési zvláštní korzety. Bylo rozhodnuto svléci těla do naha, ale ne zde, nýbrž až na místě pohřbení. Vyšlo však najevo, že nikdo neví, kde je šachta, vybraná pro ten účel. Vel. poslal jezdce na koni, aby našli udané místo, ale nikdo nic nenašel. Ukázalo se, že nic nebylo dobře připraveno: nebyly lopaty atd. Když se auto zaklínilo mezi dva stromy, nechali je na místě a sedli na bryčky, kde zakryli mrtvoly sukem. Odjeli od Jekatěrinburgu asi šestnáct a půl versty a zastavili se půldruhé versty od vesnice Koptaki. Bylo to v 6-7 ráno. V lese objevili opuštěnou zlatokopeckou šachtu, hlubokou 3,5 aršínů. V šachtě bylo na aršín vody. Vel. nařídil svléci těla a rozdělat oheň, aby se všechno spálilo. Kolem byli rozestavěni jezdci na koních, aby odháněli všechny, kdo jeli kolem. Když začali svlékat jednu dívku, v dírách korzety rozervaného kulkami uviděli brilianty. ~~Rýchle~~ Přihlížejícím se zjevně rozhořely oči. Vel. se okamžitě rozhodl rozpustit celý oddíl a ponechat na místě jen několik strážných a 5 lidí z čety. Ostatní se rozjeli. Četa začala se svlékáním a pálením šatů. Jak se ukázalo, A.F. měla na sobě celý perlový pás, vyrobený z několika náhrdelníků, zašitých do plátna." (Vsuvka po straně: "Každé z děvčat mělo na šíji zavěšenu podobiznu Rasputina s textem jeho modlitby, která byla zašita do škapulíře.")"Brilianty byly na místě sepsány, bylo jich téměř půl pudu (asi 8 kg). Brilianty byly tajně zakopány v jednom z domků v Alapajevské továrně. V devatenáctém roce byly vykopány a převezeny do Moskvy. Všechno cenné se složilo do pytlů, ostatní věci nalezené na ~~mrtvolách~~ mrtvolách, byly spáleny a těla spuštěna do šachty. Přitom něco z cenných věcí (něčí brož, umělý chrup Botkina) se poztrácelo a při pokusu zavalit ústí šachty výbuchem ručních granátů byla těla zřejmě potrhána a některé části utrženy - tím vel. vysvětluje, že bílí, kteří toto místo objevili, mohli najít utržený palec atd. Ale nepředpokládalo se, že Romanovovi zde budou ponecháni, šachta byla pokládána jen za

dočasné místo. Když velitel skončil operaci a ponechal na místě hlídku, odjel v 10-11 hodin (už 17.července) s hlášením do Uralispolkomu, kde našel Safarova a Běloborodova. Vel.vyprávěl, co bylo nalezeno, a litoval, že mu nebylo včas dovoleno udělat osobní prohlídku Romanovových. Od Čuckajeva (předs.měst.výk.výb.) se vel.dozvěděl, že na deváté verstě hlavní moskevské silnice jsou velmi hluboké šachty, které by se hodily k pohřbení Romanovových. Vel. se tam odebral, ale nedostal se na místo, protože se polámalo auto. K šachtám se dostal pěšky, opravdu našel tři doly, velmi hluboké, zaplněné vodou. Rozhodl se tedy, že tam potopí těla, na něž přiváže kameny. Protože tam byli hlídači, kteří se nezdáli být vhodnými svědky, bylo rozhodnuto, že současně s nákladákem, který přiveze těla, přijede auto s čekisty, kteří pod záminkou prohlídky všechny zatknou. Nazpět se vel.dostal se spřezžením, které zrekvíroval cestou.

~~Náhodným zdržením však docházelo i~~ K náhodným zdržením však docházelo i dále. Když se velitel s jedním čekistou chtěl dostat na místo na koni, aby mohl zorganizovat celou věc, spadl s koně a silně se potloukl (a potom spadl i čekista). V případě, že by se nepodařil plán s šachtami, bylo rozhodnuto těla spálit nebo pohřbít v hliništi, zaplaveném vodou, a předem těla zohavit kyselinou sírovou, aby nebyla k poznání.

... Kvůli zdržení se na místo vypravili až o půl jedné v noci ze 17. na 18. Izolování šachť po dobu operace mělo být zajištěno tak, že ve vesnici Koptaki bylo ohlášeno, že v lese se skrývají Češi a že les se bude prohledávat, takže nikdo z vesnice nemá vyjíždět. Bylo přikázáno zastřelit na místě každého, kdo by se dostal do obklíčené zóny. Mezitím se rozednilo (byl to již třetí den 18.července). Někdo přišel s nápadem, aby některé mrtvoly byly pochovány vedle šachty. Začali kopat jámu, a až ji téměř vykopali, najednou přijel k Jermakovi rolník, jeho známý, takže se všichni vylekali, že mohou vidět jámu.

Bylo nutno nechat to být. Znovu bylo rozhodnuto odvézt těla k hlubokým šachtám. Bryčky byly příliš křehké, rozpadaly se, takže vel. se vypravil do města pro auta - nákladák a dvě osobní auta, jedno pro čekisty... Ta se mohla vydat na cestu až v 9 hodin večer. Po půl verstě přejezli železnici a tam přenesli

těla na nákladní auto. Jeli ^{jsme} obtížně, na nebezpečných místech jsme podkládali pod kola klády, ale přesto ^{jsme} několikrát zapadli. Kolem půl páté ráno 19.července auto uvázlo úplně. Protože ^{jsme} ještě nedojeli k šachtám, bylo nutno těla buďto pohřbít nebo spálit. Spálení si vzal na starost jeden soudruh, jehož jméno vel. zapomněl, ale odjel, aniž splnil, co slíbil. Chtěli jsme spálit A-je (Alexeje) a A.F. (carevnu), ale stala se chyba a místo druhé byla s Alexejem spálena "frajlina". Potom jsme pod ohništěm zakopali zbytky a znovu rozdělali oheň, čímž se skryly stopy po kopání. Tou dobou už byl vykopán společný hrob pro všechny ostatní. K sedmé byla hotová jáma velká asi dva a půl aršínu do hloubky a tři a půl aršínu po straně čtverce. Těla jsme složili do jámy a polili je kyselinou sírovou, jednak aby nebyla k poznání a jednak aby rozkládající se těla nevydávala zápach (jáma nebyla příliš hluboká). Vše jsme zahrnuli hlínou a roštím, nahoru jsme položili klády a několikrát jsme místo přejeli - takže stopy po jámě nezůstaly. Tajemství bylo plně zachováno - to místo bílí ne našli."

x x x

Zpráva, kterou Jurovský sepsal dva roky po činu, obsahovala na konci náskres místa, kde byly skryty ostatky Romanovových a ostatních, kteří s nimi zahynuli.

Přesně dvacet let po masakru v Jekatěrinburgu, v témž červenci toho strašlivého roku 1938, umíral v kremelské nemocnici v Moskvě Jurovský na vředovou chorobu. Ve svém posledním dopise z nemocnice se obracel ke svým dětem. Ani slova o tom hrůzném činu. I v poslední minutu svého života myslel jenom na světlou budoucnost... Jurovský umíral bez výčitek svědomí. A ostatní účastníci? Vzpomínali s ^(nicléš ujm) pocitem dobře splněného úkolu. Vzpomínal také V.Vorobjov, ^{tehdejší} ~~byl~~ redaktor "Uralského dělníka", člen prezidia výkonného výboru Uralsovětu, jeden z těch, kteří rozhodli o popravě Romanovových.

V r.1928 k desátému jubileu popravý napsal ve svých vzpomínkách: "Když bylo jasné, že Jekatěrinburg neudržíme - otázka osudu carské rodiny se vyhrotila na ostří nože. Odvézt někam

bývalého cara bylo nemožné. Na jednom zasedání krajského sovětu jsme rozhodli Romanovovy zastřelit, aniž bychom čekali na soudní líčení. V noci na 17.července vytáhli všechny zatčené z postelí, přikázali jim, aby se oblékli, vzali je do jedné místnosti v suterénu, oznámili jim rozhodnutí a než mohli cokoli říci, kulky krasnoarmějských naganů přervaly život korunovaného zbojníka a těch, kteří mu byli blízcí. Druhý den ráno jsem obdržel z prezidia sovětu pro své noviny oficiální zprávu o zastřelení Romanovových. 'Nikomu to neukazuj' - řekli mi - 'je nezbytně nutné odsouhlasit text zprávy s centrem...'

Pozbyl jsem odvahy: kdo byl jednou novinářem, ten pochopí, jak jsem si přál okamžitě, bez odkladu, vyrukovat ve svých novinách s takovou vzácnou senzací. Každý den se nestává, aby byl popravován car... Vzpomínám, jak jsem seděl u telefonu, abych se dozvěděl, jestli už Moskva dala souhlas. Až osmnáctého se podařilo spojit se přímo se Sverdlovem. K telegrafu s námi jel i Běloborodov, který určil, co je nutno předat do Moskvy (a bylo nutno ohlásit lež: že byl zastřelen pouze car a rodina byla evakuována... Tak se zrodilo to velké slovo "je nutno" - velký pojem nastupující epochy... pozn.autora)

... Zatajili jsme dech, pohlížejíce na odvíjející se telegrafní pásku, jejíž klapot nám připomínal kovový Sverdlovův hlas: "Dnes předložím Vaše řešení prezidiu Všesvazového ústředního výkonného výboru. Není pochyb, že bude schváleno. Zprávu o zastřelení bude muset posoudit ústřední vláda. Než k tomu dojde, nesmí být oznámení publikováno..."

Začali jsme dýchat volněji. OTÁZKA SVÉVOLNÉHO JEDNÁNÍ se mohla pokládat za vyřízenou."

Protokol č.1 výtahu ze zasedání VCIKu z 18.8.1918. Vyslechli: zprávu o zastřelení Nikolaje Romanova (telegram z Jekatěrinburgu). ~~Každý z nich:~~ ^{Usneali se:} po posouzení se přijímá následující rezoluce: VCIK zastoupený prezidiem pokládá řešení krajského sovětu za správné. Pověřuje ss. Sverdlova, Sosnovského, Avanesova sestavit odpovídající prohlášení pro tisk... Nařizuje s.Sverdlovovi sestavit zvláštní komisi, která provede rozbor."

... V roce 1924 bylo město Jekatěrinburg, založené v r.1723, přejmenováno na počest revolucionáře Sverdlova na SVERDLOVSK.

LITĚRATURNÁJA GAZETA č.40 z října 1989

Počínaje svým 40. číslem zavedla LG rubriku "Kajícníci". V uvedeném čísle je článek církevního představitele Alexandra Š a r g u n o v a "Velká kněžna". Článek obsáhle pojednává o dobročinnosti a všímá si především životního díla kněžny Jelizavety Fjodorovny, sestry poslední ruské carevny.

Tato druhá nejnámější žena Ruské říše se celý svůj život věnovala dobročinnosti. V době, kdy žil její manžel, pomáhala vdovám a sirotkům, kteří ztratili otce v rusko-japonské válce.

Po roce 1905, kdy byl zavražděn její manžel a moskevský gubernátor, rozpustila svůj dvůr a za prostředky, které získala prodejem majetku, vybudovala Marfo-Mariinský klášter milosrdných sester. Jako představená tohoto kláštera se starala o nemocné, o výuku nemajetných a o bezprizorné děti. Klášterní nemocnice získala pověst nejlepší nemocnice pro těžké pacienty, kuchyně vyvařovala pro chudé.

Po vypuknutí revoluce na počátku r.1917 jí německý velvyslanec nabízel, aby emigrovala do Německa, ale druhorozená dcera hessenského arcivévody tuto nabídku odmítla s odkazem na to, že se nemůže uchýlit do zneprátené země, která je ve válečném stavu s její vlastí.

V r.1918 však všichni Romanovci byli odsouzeni ke ztrátě života. Jelizaveta Fjodorovna byla zatčena a v červenci roku 1918 svržena do starého dolu. Nezhynula však okamžitě, ale teprve hladem a vysílením. Když byla těla obětí vyproštěna, ukázalo se, že i v posledních chvílích se starala o jiné a převazovala jim rány. Ruská pravoslavná církev navrhuje její kanonizaci. Tento akt má posílit zájem veřejnosti o dobročinnost.

Autor článku nakonec rozvíjí úvahy o osobní a společenské odpovědnosti a o tom, že je nesprávné směřovat osobní a kolektivní podíl na historických událostech. Vina a pokání mohou být jen individuální. Přání svalit na společnost svou vlastní osobní vinu je velmi rozšířené, ale vede jen k masovému teroru.

LITĚRATURNÁJA GAZETA č.31 z 2.8.1989

Noviny LG zavedly rubriku "Z historie ruského filosofického myšlení". V této rubrice se už psalo o A.F.Losevovi, P.A.Florenském, V.S.Solovjevovi, L.P.Karsavinovi, K.N.Leontěvovi, E.N.Trubeckém a V.V.Rozanovovi (26.10. a 30.11.1988; 18.1., 22.2., 5.4., 24.5. a 28.6.1989). K těmto jménům se v č.31 přidává i článek Renaty Galceové o Nikolaji Alexandroviči Berďajevovi. Monografie o Berďajevovi (viz LG 6.9.1989) je také první knihou, vydanou jako příloha k časopisu VOPROSY FILOSOFII. Protože se jedná o první unikátní pojednání o tomto idealistickém filosofovi, který navazoval na řadu idealistických a náboženských myslitelů před ním (např. na V.S.Solovjova), je velmi obtížné získat předplatné na edici tohoto časopisu. I v dalších publikacích totiž slibuje, že bude věnovat pozornost filosofům, jejichž jména jsou dosud neznámá.

Velmi stručně: N. A. B e r ě a j e v se narodil 1874 v Kijevě a zemřel v r.1948 v Paříži. Z Ruska byla vyhoštěn v r.1922. Dva roky pak žil v Berlíně a poté v Paříži až do své smrti.

V r.1907 vydal v Rusku pojednání "Nové náboženské uvědomění a společnost". V r.1909 kritizuje marxismus a socialistickou inteligenci za zradu "metafyzického ducha" ve sborníku Věchi. Otázce svobody věnuje knihy "Filozofie svobody" - 1911, "Filozofie svobodného ducha" - 1927 a "O otroctví a svobodě člověka" - 1939. Na revoluční události reaguje hlubokou sociální studií "Filozofie nerovnosti" (vydána v r.1923 v Berlíně). Nejznámějším se na Západě stává díky své knize "Zdroje a smysl ruského komunizmu" - 1937 a díky nostalgicky laděné studii "Ruská idea" - 1946.

Je také organizátorem kulturního života. Vydává ruský časopis "Puť" a francouzský "Esprit". Posmrtně (1949) se stává doktorem Honoris causa univerzity v Cambridge a v té době je rovněž navržen na Nobelovu cenu.

O knize "Filozofie nerovnosti" říká Renata G a l c e v o v á ve svém článku o N.A.Berďajevovi (LG 2.8.1989) : "Je v ní vyjádřena konzervativně aristokratická kritika rovnosti jako 'metafyzicky prázdné ideje' v době jejího triumfálního postupu, což je nejlepší důkaz toho, že Berďajev vždy zůstal věren své lásce ke svobodě. Erzy

se ovšem zastyděl za svůj 'nedemokratický' postoj v tomto anti-komunistickém manifestu a své knihy se zříká."

Kniha "Filozofie nerovnosti" je koncipována jako čtrnáct dopisů jeho odpůrcům v oblasti sociální filosofie. Dopisy pojednávají o ruské revoluci, o nábožensko-ontologických základech společnosti, o státu, národě, konzervativismu, aristokracii, liberalismu, demokracii, socialismu, anarchismu, válce, hospodářství, kultuře a o Království Božím.

Přinášíme krátký úryvek z kap. "O ruské revoluci"

(na str. 18 - 28 vydání z r.1923)

Rusko bylo temným a zaostalým mužickým státem, v jehož čele stál car. A toto nedohledné carství bylo překryto příliš tenkou kulturní vrstvou. Pro duševní disciplinu ruského národa měla ohromný význam idea cara. Car byl duchovním pojátkem ruského národa a organicky vešel do náboženského vychování lidu. Bez cara si lid nedokázal představit žádný stát, žádný zákon, žádný řád, žádnou podřízenost celku a obecnosti. Bez cara se pro ohromnou masu ruského lidu Rusko rozpadlo a přeměnilo se v haldu smetí. Car znemožňoval atomizaci Ruska, zadržoval anarchii. Car ochraňoval kulturní vrstvu před náporom tmářství lidu, který nepotřeboval vyšší kulturu. Lidové myšlení stále kolísalo mezi dvěma krajnostmi: buď car - nebo úplná anarchie. S carem byla spojena i disciplina církve. Když byla z duše lidu vyňata idea cara, duše se rozpadla a všechno bylo dovoleno, protože zmizela jakákoli kázeň, vázaná na toto pojítke. To, co bylo vytvořeno dlouhými dějinami lidu a spojeno s hlubinou jeho duchovního života, nemůže být tak rychle změněno.

Všichni se k tomu stavěli příliš lehkomyšlně. Byli jste to nejen vy, ruští revolucionáři, socialisté, anarchisté a nihilisté, ale i mnozí z nás. Duše ruského lidu, která je ve své podstatě ženská a pasívní, byla podrobena rozkladu, protože s ní zmizela mužná idea cara. Ruské pravoslaví po mnoho století vychovávalo ruský lid v náboženské pokoře vůči carovi. V tom je jedna z příčin naší tragédie. Je to nutno přiznat nezávisle na tom, jaký politický ideál vyznáváme.

Vy, mladí ruští inteligenti, o nichž tak pěkně psal Dostojevskij, vy jež jste ve své podstatě tak zženštilí, jste vždy hledali duševní svazek jinde. Nikdy jste nedokázali rozvinout mužného ducha ze své vlastní potence, z vlastní hloubky, ale brali jste ho na Západě, v západních mužných učeních. V hlubině vaší duše se vždy zmítal ruský, východní chaos. Proto jste s tím větší zběsilostí přejímali západní učení a oddávali jste se mu s jakýmsi vytržením. Váš duch se tím nikdy mužně nezocelil. Stále častěji jste hledali mužné oplodnění v duchu germánském. Marxův duch spáchal na vás strašné násilí. Mužný germánský duch už si dávno stanovil za cíl civilizovat žensky pokornou ruskou zemi, které se nabízel za muže. Postupoval složitými a různorodými cestami: prostřednictvím Marxe i Kanta, prostřednictvím Steinera i mnohých jiných učitelů, kteří nás okouzlili a oslabili naši vůli. Výjimečná moc germanizmu v Rusku, v našem státním i duchovním životě, se vysvětluje tím, že v duši ruského lidu nebyl uzavřen niterný sňatek a že mužský a ženský princip zůstal rozdělen. V ruském charakteru pak na této půdě vyrostla metafyzická hysterie a sklon k posedlosti. V tom je třeba hledat vysvětlení našich mnohých neštěstí. Když se z ruských lidí stávali kulturní lidé Západu, když je postupoval duch ukázněnosti, neplodili kulturu ze své vlastní podstaty a ze svých organických základů. Nebyl to jejich duch, kdo spoutal jejich duchovní a tělesné živly, neboť přijali kulturu zvenčí a zvenčí přejímali duch, který je formoval. Je to opačná cesta než byla ta, po níž vedl Fichte svůj německý lid k národnímu sebepoznání ...

... Překážkou na cestě ke zralému národnímu sebepoznání vždy bylo ruské narodnictví, které v různé formě ovládalo myšlení a cítění ruských lidí. Měli jsme narodníky konzervativní i narodníky revoluční, narodníky religiózní i narodníky materialistické. Ale narodnictví vždy bylo kapitulací naší kulturní vrstvy, jejímž posláním je šířit světlo ve tmě. Byla to kapitulace před nedohlednou tmou mužického carství, bylo to vyjádření naší zaostalosti, ruské extenzivnosti, našeho nedostatku duchovní mužnosti. Narodnické uvědomění vedlo k modlářskému uctívání lidu jako empirického faktu, jako kvantitativní masy. Duchovní život vždy podřizovalo materiálnímu sociálnímu prostředí, vždy potlačovalo tvůrčí osobnostní

prvek a vždy utápěle osobnost v kolektivu. To se týká i slavjanofilství, které představuje svérázný typ náboženského nacionalismu. Ale slavjanofilství stojí nekonečně výše než náboženské i materialistické nacionalismy, které téměř celé století se ovládalo ruskou inteligencí a vedlo ke katastrofě ruské revoluce. V slavjanofilství byla jednostrannost a iluze, avšak byla v něm i vlastní pravda. Levičácké nacionalismy však bylo dokonalou zradou náboženských, národních a kulturních hodnot. Bůh byl zaměněn národem, hodnoty za zájmy, duchovní reality za požitky sociálních tříd. A toto bezbožné modlářské nacionalismy, zradivší všechny trvalé svatyně a hodnoty, podkopalo Rusko. V průběhu celého století podryvalo duchovní základy Ruska, rozkládalo ruskou církev, ruský stát, ruskou kulturu a bránilo materiálnímu rozvoji země. Byli jste to vy, nacionalisté různých odstínů, kdo potlačoval ducha ve jménu přízračného blaha lidu, byli jste to vy, kdo jste zabíjeli Rusko a hubili je. Pro vás neexistuje Rusko jako nejvyšší realita, jako celistvý Boží záměr. Pro vás existuje pouze lid, který není živou bytostí, není celistvým organismem, existujícím tisíciletí a sjednocujícím všechny generace, ale pouze lid, dělící se na dělníky a rolníky s jejich přechodnými materiálními zájmy. Ve jménu blaha lidu jste ubíjeli Rusko, zabíjeli jste velký národ s velkým osudem. Ve jménu malého a malých jste povstali proti velkému a velkému. Jste ničiteli každé velikosti.

.....

Vy, ruští nacionalisté, jste povstali z masa a krve ruské zaostalosti a ruské temnoty. Odívali jste se do různých západních převleků a ty nejstrašnější a nejdestruktivnější skutky jste uskutečnili v německých převlecích sociální demokracie. Avšak i pod fasádou sociální demokracie jste zůstali nacionalisté. Vyjadřovali jste extenzivní duch rozdělování a nikoli intenzivní duch tvorby. Je to přece prvopočáteční idea ruské inteligence, že sociální otázku je nutno řešit rozdělováním a nikoli zvyšováním produktivity a tvůrčí prací. Vy, ruští sociální demokraté, kteří jste zapomněli na některé stránky učení svého idola Marxe a kteří jste vnesli do sociáldemokratismu ruskou pugačevštinu a ruský anarchismus, jste uskutečnili ruský pogrom a rozkrádání, uvrhli

jste Rusko do chudoby a odsoudili jste je k dlouhému živoření. Tak jste uskutečnili dávné sny narodníků o rozdělování bohatství, o všeobecném vyrovnání... Temným masám, ve kterých x jste roz-
nítily chamtivé instinkty, jste předhodili k rozsápání ruský stát i ruskou kulturu. Ruský stát a kultura tak utonula v nedohledné temnotě k potěšení a větší slávě našich nepřátel. To bylo dílo těch, kteří zpočátku vystoupili s nevinnými hesly o lásce k lidu a potom se změnilí v rozzuřenou zvěř. Budoucí pokolení ruského lidu vám neodpustí vaše zločiny.

.....

Ruská revoluce je těžká odplata za hříchy a nemoci minulosti, za nahromaděnou lež, za to, že/svoje poslání nesplnila ani vláda, ani panující třídy, za to, že ruská inteligence se na své cestě nechala inspirovat zápornými ideály a klamnými přízraky. Ruská revoluce znamená zkázu mnohých, příliš mnohých ruských iluzí, iluzí narodnických, socialistických, anarchistických, tolstojovských, slavjanofilských, teokratických, imperialistických atd. Tradiční světový názor ruské inteligence utrpěl strašný krach. Její poučení se vykupuje příliš drazo a příliš vysokou cenu platí inteligence za poznání. Rusko musí být přivedeno na okraj záhuby, aby se naučilo elementárním pravdám. Je příliš krátkozraké vinit ze všeho bolševiky. Vy, umírnění ruští socialisté i ruští radikálové všech odstínů, ruští osvícenci, vy všichni, počínaje Bělin-
ským a ruskými kritiky či narodníky, vy všichni musíte vzít na sebe vinu. Bolševici jen učinili poslední krok, ke kterému je dovedla vaše dlouhá cesta, a ukázali názorně, k čemu spějí všechny vaše ideje. Mnozí z vás se vylekali, když dávno očekávaná socialistická revoluce, opírající se o vámivy/budovanou materialistickou základnu, vás začala ničit a vymřštíla vás přes palubu. Začali jste dokonce hovořit o užitečnosti náboženství, které jste vždy popírali, a začali jste se obracet k církvi, kterou jste vždy nenáviděli a pronásledovali. Avšak k církvi jste se obrátili příliš pozdě a z příliš utilitárních důvodů. Boží milost není se-
slána na ty, kteří ji vyhledávají z prospěchu či z potřeby sebe-

záchovy. Na Boha a duchovní základy života bylo nutno pomýšlet dříve. Ještě zcela nedávno jste si mysleli, že lid může existovat bez duchovních základů, bez víry ve vyšší božský smysl života a bez svatyní a že pro život lidu stačí materiální základna a racionalistická vzdělanost. Teď vidíte, co se stane s lidem, jestliže jsou v jeho duši rozvráceny svatyně, jestliže se odklání od víry ve vše, co stojí výše než jeho zájmy. Avšak příliš dlouho jste si přáli, aby všechny svatyně a všechna víra byly zahubeny a vynaložili jste na to všechny síly. Pochopte celou svou vinu a najděte hlubší vztah k prožívané tragedii.

Přestaňte si myslet, že by bylo všechno vpořádku, kdybyste užili rozumnější a umírněnější taktiky. V takových chvílích nelze zůstat na povrchu. Je nezbytné si uvědomit, že nastal strašný krach - a to nejen vnější, ale i vnitřní - a že byla odhalena lež toho ducha, kterému jste sloužili téměř století. Vaše přízemní víra ostudně propadla a byly povaleny vaše přízemní idoly. Nastal strašný pád ruského ateizmu a materializmu, ruského socialismu a anarchizmu i všeho, čím jste dýchali, čím jste se napájeli a z čeho jste byli živi. Čas příliš lehkého vítězství vašich odvěkých idejí byl zároveň časem jejich strašlivého pádu a časem krutého odhalení jejich lži a přizračnosti. Už nikdy se neobrodíte duchovně a vaše ideje už nikoho nebudou okouzlovat. Další generace ruských lidí vyrostou a budou vychovány v nenávisti a odporu vůči vašim idejím a budou proklínat zločiny, ke kterým tyto ideje vedly. V tom pak zřejmě zajdou příliš daleko, protože bylo příliš mnoho lži ve vašem smýšlení a ve vašem směřování. Lživý byl váš vztah ke státu, váš vztah k národnostem, k hospodářskému životu a k rozvoji průmyslu. Lživá byla vaše inteligentská morálka, váš moralismus, spojený s nihilizmem, i váš utilitarismus. Lživý byl váš vztah ke kráse a vaše pronásledování krásy. Lživá byla vaše neláska k poznání a vaše lhostejnost k pravdě, kterou jste vždy podřizovali utilitárním kritériím. A vaší prvotní a nejstrašnější lží byla vaše nevíra a bezbožnost a vaše zrada duchovních základů života, vaše odtrženost od náboženských zdrojů života. Vaše fanatická touha po rovnosti znamenala zničení bytí a všeho jeho bohatství i hodnot, byla snahou po oloupení Božského světa a zničení vši velikosti v něm.

Duchovní následky ruské revoluce budou obrovské. Tyto následky budou nejen záporné, ale i kladné. Přejít do jiného časoprostoru. Všechny tradiční hodnoty jsou zpochybněny. Je třeba přehodnotit všechny sociální jistoty. Bismarck kdysi vyjádřil přání, aby se našla taková země, která by získala zkušenost s nastolením socialismu, protože pak už zřejmě nevznikne přání opakovat tuto zkušenost. Taková země se našla a uskutečnila tento pokus v kolosálních rozměrech. Je jisté pravda, že nástup socialismu v Rusku velmi připomíná rozkrádání a loupení. Avšak sociální revoluce nemůže nepřipomínat rozkrádání a loupení. To s jistotou potvrdila ruská revoluce.

.....

Vy, ruští radikálové, jste si vždy v hloubi duše mysleli, že neexistuje nic vyššího než revoluční socialismus~~us~~ a že revoluční socialista představuje nejdokonalejší lidský typ a že vy sami, díky své slabosti a spoutanosti přízemními starostmi, nemůžete dosáhnout žádoucí výše, takže přistupujete na kompromis. Ruský radikalismus nikdy neměl své vlastní ideje a vždy žil z cizích idejí, rozředěných vodou. Vy, ruští radikálové všech odstínů, jste ten nejneužitečnější lidský typ, protože nemáte nic svého. Blíží se váš konec. Nyní je zapotřebí mít své vlastní ideje. Od dnešního dne už nebude možné upadat do nadšení při pohledu na socialismus, chápaný jako krásná dálava. X Odedneška se socialismus stal problematickým, stal se složitým gnostickým problémem a je zapotřebí v něm všechno přehodnotit...

"MEMORIÁL" V ČSSR

V Praze byla vytvořena odbočka sovětské společnosti "Memoriál". V SSSR si tato společnost klade za cíl shromáždění všeho dostupného materiálu o obětech stalinských represí a vybudování památníku, ve kterém by byl uložen. Také v ČSSR se touto problematikou chce zabývat skupina osob, která však bude sledovat především důsledky stalinizmu u nás. Od ústředí Memoriálu již obdržela sdělení, že je zaregistrována jako jedna z jeho národních odboček.

Ve skupině jsou představitelé nejrůznějších profesí: historici, sociologové, pedagogové, inženýři atd. První a nejnápadnější fakt, který nemohl uniknout pozornosti členů odbočky, je přítomnost Stalinových soch v různých městech naší země. Jelikož je to však spíše důsledek než příčina, československá skupina "Memoriálu" bude zkoumat především historické souvislosti stalinizmu a bude si všímat jednotlivých lidských osudů těch, kteří zmizeli v období represí anebo zahynuli při procesech u nás doma. Odbočka "Memoriálu" bude vděčná za všechny dokumenty, informace a podněty, které obdrží od spoluobčanů. V Brně je možno se obracet na PhDr. Františka Š i m a r u, Brno, Bystre, Foltýnova 9, PSČ 635 00.

LITERATURNAJA GAZETA č.37 z 13.zář 1989

se kriticky zmiňuje o soutěži na nejlepší památník obětem stalin-
ských represí. Dvě stě návrhů je vystaveno v oddělení Muzea ar-
chitektury v Donském klášteře. Některé návrhy počítají s místem,
kde kdysi stál slavný chrám Krista spasitele, vyhozený do povětří
v období stalinismu, protože měl uprázdnit místo pro palác sovětů.
Zůstala však jen jáma v zemi, kde je nyní bazén "Moskva". Podle
jiných návrhů má stát památník proti budově KGB a proti soše Dzer-
žinského. Další projekty umísťují památník na "Poklennuju goru",
kde měl být vybudován velký monument "Vítězství", jehož zrušení
si veřejnost vynutila. Bohužel však nedokázala prosadit zákaz
výstavby budov kolem a jejich stavba dál pokračuje.

N.Voronov, autor článku v LG a kunshistorik, kritizuje umělce
za to, že v období "socialistického realizmu" si odvykli myslet
v symbolech a téměř všichni se snaží použít ve svých návrzích to,
co "skutečně v životě existuje" - vězeňskou mříž, ostnatý drát,
strážní věž či baráky lágru. Z vystavených návrhů oceňuje kladně
jen nemnohé.

LITERATURNAJA GAZETA č.36 ze 6.zář 1989

se vrací k problému odstraňování "bílých míst" v historii a pře-
devším k polsko-sovětskému sporu o masakru polských důstojníků
v Katyni. V článku Vladimíra A b a r i n o v a se poprvé publi-
kuje zpráva rotmistra Čapského, jehož úkolem bylo najít 15 000
polských zajatců, z toho 8 000 důstojníků. Z článku vyplývá řada
zajímavých závěrů, týkajících se účasti vysokých sovětských ^{vojenských} osob
na této akci (Viz také Moskovskije novosti z 21.5.1989). Plně by
bylo možno tento problém osvětlit po zpřístupnění archivů NKVD.

O B S A H

	str.
IZVĚSTIJA 19.8.1989 L.Šinkarjov Bylo to v Praze	1
IZVĚSTIJA 12.10.1989 Vystoupení M.Jakeše	15
IZVĚSTIJA 13.10.1989 V.Šejnis Srpnová sklizeň	16
IZVĚSTIJA 14.10.1989 L.Kornilov Po plénu ÚV KSČ	25
MOSKOVSKIJE NOVOSTI 20.8.1989 J.Levada a A.Migranan Epitaf Brežněvovy doktríny Reaktivní návratnost	27
Diskuse v časopisech NOVYJ MIR, OGOŇOK a LITĚRATURNAJA GAZETA o "vládě železné ruky"	29
OGOŇOK 39/1989 B.Bažanov Kreml ve 20.letech	32
OGOŇOK 21/1989 E.Radzinskij Masakr v Jekatěrinburgu	36
LITĚRATURNAJA GAZETA č.40/1989 V.Šargunov Velká kněžna	46a
LITĚRATURNAJA GAZETA č.31/1989 R.Galcevová O N.A.Berďajevovi	47
Kniha N.A.Berďajeva : FILOSOFIE NEROVNOSTI Úryvek z kapitoly "O ruské revoluci"	48
"MEMORIÁL" v ČSSR	54
LITĚRATURNAJA GAZETA č.37/1989 Památník obětem represí	55
LITĚRATURNAJA GAZETA č.36/1989 o masakru polských důstojníků v Katyni	55